अेक रूंख चार झोपां

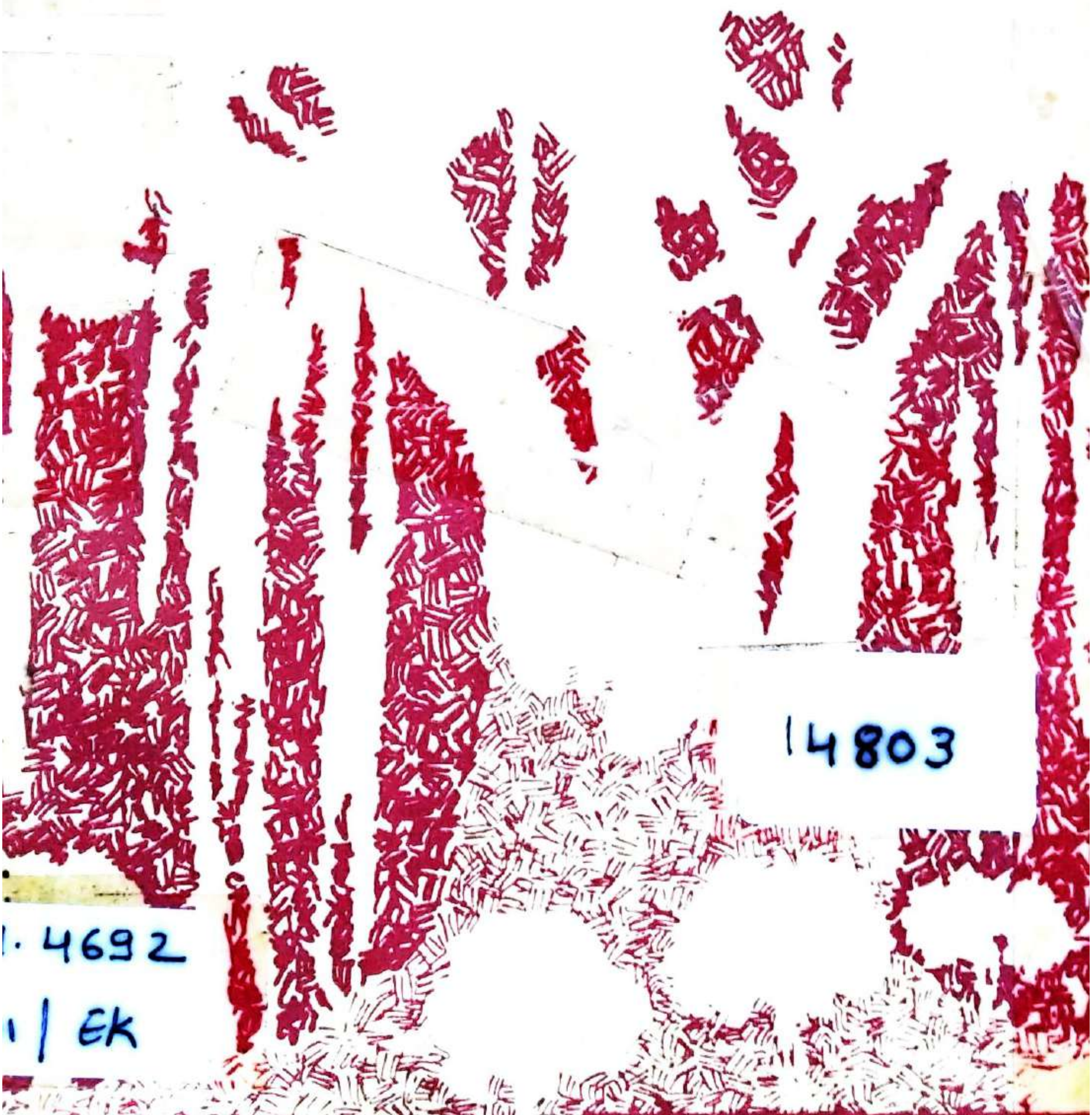

देना नायक

D-11
14803
.4692
/ EK

717

तीन अंकी कोंकणी नाटक

एक रूख! चार झोपां!!!

लेखक : दत्ता नायक

अखिल भारतीय कोंकणी साहित्य परिशद
छावी बसका

कोंकणी भाशा मंडळ

© दत्ता नायक

प्रकाशक :

चंद्रकांत केणी

अध्यक्ष, कोंकणी भाषा मंडळ

मडगांव गोंय.

मुद्रक :

टेलेक्स आर्ट अँन्ड प्रेस

मोल २ रुपया.

हें म्हजें पयलें नाटक हांव

म्हजी आवय **“आका”** क

भक्तीभावान अर्पण करतां

---दत्ता

९ एप्रिल, १९७३ ह्या दिसा गोमंत विद्या निकेतन हॉलान
जाल्ल्या पयल्या प्रयोगान वांटो घेवपी कलावंत.

१	विष्णु कामत :	लक्ष्मीनारायण कृष्ण पारज
२	शाणु पै :	राजेंद्र मनोहर तांबा
३	सुरेंद्र :	अजय मधुकर वैद्य
४	आशा :	उषा साळगावकर
५	सिताबाय :	उषा वर्दे वालावलकिर
६	मोनो :	अभय वैद्य
७	न्हाकल्लो विष्णु :	महेंद्र मनोहर तांबा
८	ताबेलियांव :	वामन साखरदांडे
९	इस्क्रिव्हांव :	सुरेश सुखठणकर
१०	भट :	उल्हास सुखठणकर
११	कॅप्टन जॉन :	वामन साखरदांडे
१२	मिगेल :	दत्ता नायक
१३	एक तारवटी :	उल्हास सुखठणकर
१४	सोरू बरड :	विजय सुखठणकर
१५	दोन घांटी :	दत्ता नायक, विजय सुखठणकर
१६	पोस्टमॅन :	अनिल खंवटे

लेखकाचीं चार उतरां

ह्या म्हज्या पयल्या नाटकाची मध्यवर्ती कल्पना परकी. धा वर्सां पयली हांवे " फेनी " म्हणून एक सिनमा पळेलो ताजेवेल्यान म्हाका हें नाटक बरोवाचें सुचले. तशें हे नाटक बरौन पुरी तीन वर्सां जाल्लीं. पुण भौ. चंद्रकांत केणी हांणी ते छापून स्टेजीर हाडपाक म्हाका सांगले, हावे ते स्टेजीर हाडपाचो प्रयत्न केला.

म्हजो मित्र एल. के गारज हाणे म्हाका मदत करूंक नाशिल्ली जाल्यार हे नाटक जावपाक नाशिल्यें. पारज विष्णुबाबाच्या भूमिकेंत खूबुच समरस जाला.. तो इंजिनियर, कॉंट्रॅक्टर. एका राती 'शाणू शिमिट ५० पोतीं बाइ' अशें म्हणत जागो जालो. तेन्ना ताज्या बायलेन ताका 'हो शाणू कोण ? तो शिमिट विकता?' अशें विचाल्लें. विष्णुबाब हें पात्र हांवें तो मनात धरूनच बरैल्यें दिग्दर्शन आनि व्यवस्था हांतूंन ताणें बहुमोल मदत म्हाका केली,

म्हजे मित्र अजय वैद्य आनि राजेंद्र तांबा हांच्या साह्याचें आनि मदतीचें म्हाका खूब कौतुक दिसता. दोघांनीय आपली घरां, आमकां तालमी घेवपाक दिली. हांव तांचे मनःपुर्वक आभार मनता,

वामत साखरदांडे हांनें आमकां खूबुच नैतिक बळगें दिलें, हो नेमान येसायां खातीर ६ वराचेर हजर रावतालो. ताज्या स्वतःच्या ताबेलियांबाच्या पात्रांत ताणें बहुमोल सूचना केल्या. तांचेय हांव आभार मानता.

उषा साळगांवकर खास दिवचलेच्यान येसायांखातीर पणजे येताले. उषा वालावलीकारान " सिताबाय"च्या भुमिकेखातीर खूबुच त्रास घेतलो. दोघांयचेय हांव आभार मानता.

सुरेश सुखठणकरान म्हाका मुखपृष्ठ काडुन दिलें. उल्हास सुखठणकारान मटी भाषा करून दिली. अभय वैद्य, महेंद्र तांबा हांनी आपल्या भूमिकेबद्दल खुबुच त्रास घेतलो. तांचे सगळ्यांचे हांव आभार मानता.

विजय सुखठणकर हो एक स्वताची आस्मिताय आशिल्लो कलावंत. सोनू बरडाचे पात्र म्हाका ताजेवेल्यान सुचलें, तुमकां कळतलेंच ताने ते कशें वठैलां ते.

कोंकणी भाषा मंडळान म्हजे हे नाटक स्टेजीर हाडपाक म्हाका अुमेद दिली. त्याबद्दल हांव मंडळाचे आभार मानता.

आतां शेवटी म्हजी मैत्रिण आणि भावी धरकान्न 'प्रिया' गजानन देसाय हाजे आभार मानतां. ताने सदांच येवन नाटकाचें प्रॉम्टींग व्यवस्थित केलें.

पणजी

९ एप्रिल, १९७३

—दत्ता नायक

पड्डो वैर सरचेपैलीं

दोन उतरां

फाटल्या आठ धा वर्सांत कोंकणी साइत्यांत मोलाची भर पडल्या आनी चड खोशेची गजाल म्हणजे, ही भर घालपी लोक कोंकणीचो छाप बशिल्ले पोन्ने पिळगेंतले नासून, नवें उदेते पिळगेंतले १८ ते ३० वर्सां पिरायेचे बरपी आसात. सगळेंच साइत्य उन्च पांवण्याचे नासले, आनी ते तशें आसूंक नज, तरी हातले जायते दुसरे खंचेय भाशेंतल्या साइत्याच्या कसाक लायले जाल्यार एक गराव लेगीत उणें लागचें नां, हें पूर्वदूशीत नदर नाशिल्या कोणांकूय मान्य आसूंक जाय.

साइत्याची वाड जांवचेली चिन्नां दिसूंक लागलीं की खंचेय भाशेंत कवीत चड स्फुरता, अशें म्हण्टात. खरें फट, हांव नकळ, पूण कोंकणींत हालींच्या काळांत निर्माण जाल्या साइत्यांत कवीत चड जालां आनी त्या फाटोफाट मोटल्यो काण्यो जाल्यात हे खरें. उदरगतीच्या मार्गार आशिल्लें भाशेंत आनी एका मळाचेर चड निर्मणी जाता, आनी ती म्हणजे दुसऱ्या भासांतले साइत्य अणकारप. कोंकणींत साप आरंभाच्या काळांतले शणैगोंयबाब, प्रो. रामचंद्र शंकर नायक आनी हेर कांय, मंगळूर कारवारच्या जाणत्या बरप्यांचे अणकार वा हेर भासांतल्या बरपावळीचेर आधारील्ले साइत्य सोडल्यार हो अणकारपाचो वसो एक दोन अपवाद सोडल्यार सध्याचे पिळगेक लागूक नां. हे इश्ट कायं अनिश्ट, ती आयच्या बरप्यांची शक्ती काय दूबळेपण, हाजो विचार हांव करिनां, पूणून स्वतंत्र निर्मणीच चड आसा. आनी ती एक नदरेंत बरीच आसा, अशें काय म्हाका दिसता.

पूणून म्हजे सारकेलो हे साइत्य निर्मणेकडे पळेता तेन्ना म्हाका सदांच दिसत आयलां की जितले बेगीन, आमचे आयचे बरपी कवीत आनी काण्यांचे मन सोडून. हेर साइत्यप्रकारांकडे वळटीत तितले कोंकणीचे वाडीक बरें पड्डाले, कै. मामा वरेरकर म्हाका सदांच म्हण्टाले, 'आरे, विष्णू, कोंकणी नाटक, घेली, तुमी गावोगाव फिल्याबगर, कोंकणी मौसाकडे पावची नां.'

दत्ता नायकाचे 'एक रूक चार झोंपां' हें नाटक पळेंनाफुडें इतले दिस म्हाका दिस्ताले ते उणेपण भरून काडपाचे, आयचे पिळगेन मनार घेतलेशें दिसता. असे विचार तकलेंत आयले आनी समाधान जालें. आनी एक उणेपण ह्या नाटकांत, भरून येवचें अशें म्हाका दिसता. कोंकणी नाटक म्हळें कीं तो एक हासौणो खेळूच आसुंक जाय. अदीक गंभीर विशय कोंकणी नाटकांत केलौचं नज, असो एक समज काय लोकांनी केल्लो. कोंकणी ही भासच न्हय, अशें मानपी पैलीचा लोकूच

हातूंत चड आशिल्लो. हे सुदैव. राणा भीमदेवी थाटाची भाशणा केल्याबगर नाटक जावंच नज, अशें मानपी जो एक वर्ग आमच्या गोंयात आसा, तांच्यांत आनी कोंकणी नाटक म्हणजे एक फार्सच आसूंक जाय, अशें मानतल्यांत फरक काय ना अज्ञानाचो परिणाम तो. संवयेचे गुलाम ते बापडे.

नाट्यप्रकारांत हांसौणें विषय सोडून मनीस सभोंवाचेर उजवाड घालपी हेर विषय गोंयकार आनी गोंयाभायर कारवार, मंगळूर हांगच्या बरप्यानी हाताळील्ले आसात. पुराणांतल्या कथांचेर आधारीत नाटकांय कारवार–मंगळूर कडल्या बरप्यांनी मुम्बैंत केल्ली हांवे पळेल्यात आनी लोकांनी ती माथ्यार घेतल्ली पळेल्यांत पुणून आयचे पिळगेतल्या आनी एका बरप्याचे हे पेलेंच नाटक, आनी ते अपेक्ष-भायर बरें बरेला म्हणून म्हाका समाधान जालें आनी कौतूक दिसलें. त्याभायर हे नाटक म्हणजे स्वतंत्र लिखाण आसा. मूळ कल्पना तितकीच परकी. हीवुय गजाल जाण्यार लक्षात दवरपासारखीआसा,

नाटक अपेक्षेभायर बरें बरैला अशें हांवें म्हळां म्हणजे हाजो अर्थ तांतून्त दोश सापच ना, अशें न्हय. बरप्याचो हो पयलोच प्रयत्न हे लक्षान घेवन हांवे तशें म्हळां, नायकाची बरौप्याची शैली काण्यो बरौप्याकडे चड वळटा तांका ती काणी सांपडल्या. काण्यात चड करून एकाच व्यक्तीचो स्वभाव परिपोश करपाचो आशिल्यान, तो करतानां जी मोकळीक मेळटा, ती नाटकान मेळना. नाटकात वेगवेगळ्या पात्रांचो स्वभाव परिपोश करतानाच तातल्यान नाट्यरूप अशें प्रसंग निर्माण करचेली जावसालकी आशिल्यान, मेकनीकेक मर्यादा आपशीच पडटा. ती मर्यादा सांबाळून लिखणी चल्लीना जाल्यार, बरप गळगळीत जाता आनी अशें बरप नाटक वाचतल्याच्या वा पळेतल्याच्या मनाची पकड धरूंक पावना. आनी नाटकाचे यश म्हज्या दिसपान फक्त बरपांत उरना. माचयेर ते कशें उठलें हातूंतय साठावणें आसता नाटकां जांव्क जाय म्हणप, आनी नाटकां कोंकणींत जाव्क लागलीं म्हणटकूच तांतूंत हे उणें आसा आनी तें उणें आसा म्हणप, म्हणजे एका मनशाक गुद्दाम आपणांगेर जेवपाक हाडप, आनी त्याच तोणान हो मूस उठौंक आयला म्हणपासारकें जातले.

दत्ताची बरौपाची तरा, हीट ओर मीस अशे तरेची आसूंक जाय. सोमरसेट मॉमची तरा तशीच आशिल्ली, अशें ताणेंच एकेकडे म्हळां, विशय सूचलो कीं तो अंक, प्रवेश हांची वांटणी जावनूच तांचे तकलेंत येतालो, आनी प्रत्येक पड्डो डोळयांमूखार रावतालो. मागीर उल्लें तें लिखणी हातात घेवन कागदाचेर उतरा-वचेलें काम. अशे तरेचे बरपी बरैतां बरैतां. आपली सैली सूधारतात; आनी खंय पावूं येतात हें मॉमच्या उदाहरणावैल्यानूच कळटा. दुसरी जात आसता ता, विशय इल्लो इल्लो चाबून रवथ करीत करीन बरैतात,. हांगा इलो काप, थंय इलो चडय, कूडके कुडक्यानीं बरय: अशें करुन कपयाळें तयार करतात. एका धपक्यान बरौपी बरप्यान बरैल्या बरपापरस हे कपयाळें जायते खेपो अदीक सूंदर, रंगी ब्रेरंगी,

आनी मनाचो थाव घेवपी जाता. खंयच खोच खळगे उरंक पावनात. पूणुन तातूत एकाच धपक्यान वरोपी आनी पात्रांचो स्वभाव परिपोश त्या त्या वेळार बरैतां करपी, लेखकाचे कलाकृत्तींत जे जीतेपण, आनी ताजे स्फूर्तीची ह्नसाण आसता ती पैले जातीत केन्नांच उरं नज. कशेंय आसलें तरी मनीस काय आपले आपणाक निर्माण करीनां उपजत जे गूण आसात, प्रतिभेची जी शक्ती आनी फांक आसा, तीजो ताणे जाता तितलो चड उपेग करपाचो. दत्तानं तो ह्या नाटकांत केला. ताजी प्रतिभा फूलत वतली, तशी ताजी कलाकृतीय, रुप रंग आनी आकार घेतली.

आपल्या आंगांत नाटचगूण आसल्याबगर नाटकां बरौंक घेतल्यार ती अळणीं जातात; रांदप बरें जातलें जाल्यार, रानतलेवी वा घरकान्नींची जीब बरीच सेमीत्री आसपाक जाय नाटकाचेंय तशेंच आसा नाटचगूणानी चिपचिपीत भिजोल्ली वृत्ती. आसल्यारुच ताजें बरप, नाटक पळेतल्यांच्या काळजाचो थाव घेता. आनी नाटकाची धांव भावनेकडे. काळजाकडे मनाकडे न्हैय. नाटकाचो उद्देश शिक्षणाचो न्हय; समाधान करचेलो. ताजी मोरब आनंद निर्मिती; प्रत्येक वेळार उत्तम कलाकृती जांवकूच जाय म्हणून आग्रोय धरपांत अर्थ नां. उत्तम कलाकृती म्हणजे एक अपघात. बरैता बरैतां तो घट्टा. कला म्हणजे एक प्रेयसी. तिजे खाडकेक हात लावन, गालचेर अपूर्बायेन थापट माल्यारँच लजतली आनी वश जातली; पदर हातांत घेवन बोटांभोंवतणी वेश्टायत रावलो कितलोय वेळ म्हणून वश जांवचेली नां. तशेंच उदात्त विशय घेवन तो हाताळलो म्हणून नाटक बरें जांवचे नां; त्यापरस सादोच विषय घेवन. तो वाडौपाचें तंत्र सारकें सांबाळ्ल्यार काम अदीक बरें जातलें

म्हाका cynic म्हळ्यार जाता, पूणून आयचो समाज सत्ता आनी पशांचे पुजेंत घुस्पला, तांकांच मानमौमान दिवपांत आनी तांचेकडल्यान घेवपाक गुंग जाला. फक्त वेळ घालौपाच्या वेळार तो लेखक, चित्रकार, गवय हांचेकडे पळेता. अशावेळार ताका चड उदात्त तत्वां आनी ध्येयांचो विवर करपी कलाकृतीची गरज नां; सादोच विशय पूणून समर्थपणान आनी तंत्रपूर्ण तरेन माणिल्लो दिल्यार पुरो.

जिवंत नाटयाचे मूळावण, म्हणजे वास्तव्यपणा–सगळयात पैली तातूत अंक सांगलां ताका सैमाचो वास येवक जाय. समाजातल्यो चालीरीती आनी सुख-दुखां माचयेर दाखोंवक येतीत अश तरेन दाखौन सत्याचो भास निर्माण केल्यार पुरो नाटककाराची पात्रां, चालू काळातल्या मनशांकडें जुळटी मिळटीं आसूक जाय आनी ताणीं चालू काळात मान्य जाल्ले तरेन उलौंक चलूंक जाय हो खऱ्याचो आभास निर्माण करपाक, बरपी कांय बारीक साणो साबाळंटा ज्यांकांलागून प्रेक्षकाक आपूण सदचेंच चित्र पळेता अशें दिसता. नाटकातली संवगां, आयच्या

समाजातल्या प्रश्नानी ग्रासिल्ली आसूक जाय. त्याच भावनानी पेटील्ली आसूक जाय. आनी हे प्रश्न ह्यो भावना आनी प्रसंग चितारताना वा उबे करताना. आज चालत आंशिल्ली सादनांच वापरूंक जाय.

एक रूख चार झोपांत दत्ता नायकान, ब्राम्हणीचो पैशांचो काऊंटर; सोरो पीयौंक बसपी विष्णूराव, बोटीर वचपी सुरेंद्र धक्याचे वातावरण, आनी बोटीवैली इटालीयानीची इंग्लीश, तांतलो उत्तरांची फेकं, आनी तूटकी वाक्यरचनां असल्यो बारीक साणी राखून वास्तवता बरी पोसल्या. नाटकाचें तंत्र्य बरें सांबाळळां. ताजो हो प्रयत्न तोंखणायेचो आसा. ताका स्वतःक आनी हेरांक तो आनीक नाटकां बरौंक स्फूर्त दितलो अशी आशा करतां; सोंसचेपैलीं एके काणयेची याद जात.

एका राजान आपले चलयेचो स्वयंवर थाटलो. सगळया गुणांनी संपूर्ण म्हणू एका कलाकाराची निवड जाली. राजकन्या मेळटा ह्या आनंदात ह्या कलाकारान साकरपुडचा दिसा, एक पार्टी आपल्या इष्टमित्रांक थारायली. बँड आपैले, सांचे बँड सुरू जालें. इष्टमीत्र नाचूक लागले. कलाकारय भीतर सल्लो. राजाच्या कानार गजाल पावली. राजा पैस रावन पळेतालो कलाकर भान विसरून नाचता. नाच सोपलो. कलाकारान एका टेबलाचेर खेळणी दवर्ली. आनी तांचो खेळ सुरु केलो. राजाच्यान रांवू नज जालें राजाच्या जावयाक हे सोबनां अशें सांगचें अशें ताज्या मनांत जायले पुणुन ताणे आपले आपणाक आवल्लो. कलाकाराक कैफ चडील्लो- खेळण्याचो नाच सोपनाफुडे, बँड वाजौंक लायलें. आनी कदेलाचेर बशिल्लोकडे हातपाय कशाय कशे वावरीत नाचूक लागलो. राजाच्यान साफच रावूं नज जाले तो फुडे सल्लो आनी कलाकाराक म्हळे 'सभाग्या ह्या धागडधिंग्यात तुंवे चली व्हगडायली, लग्नमोडले.'

कलाकारान जाब दिली– म्हाका ताजी पर्वा ना, म्हाका थौडेचं पडला ताजें नाटककारान ही काणी लक्षात दवरची.

—विष्णु नायक

अंक पयलो

प्रवेश पयलो

(वास्को शहराच्या शाणू पै नांवाच्या मनशाची एक गार-कम खाणावळ. डाव्या बाजूच्या जनेलांतल्यान पयस हारबरार राविल्यो बोटी दिसतात. पयससून बोटीचो भोंगो आयकूंक येता. जनेलाक तेंकून रावून सुरेंद्र आनि आशा हारबराच्या दिशेन तल्लीन जांवन पळेतात. सुरेंद्र शाणू पैलो एकलोच पुत. बापुय पुत वेटराचें, मॅनॅजराचेंय खाणावळीचें सगळें काम करतात. स्टेजीच्या उजव्या बाजूक फाटल्या कोनशाक चित्रांन दाखैल्लें कावंटर. कावंटरार कितल्योश्योच सोऱ्याच्यो बाटल्यो. वेळ सकाळचो. शाणू पै भायर सल्ला मेजार इंडियन आणि फॉरेन लिकराच्यो बाटल्यो, पेग मेजार लावन दवल्ल्यात. चित्रांन दाखैल्याबशेन बारांत दोन टेबलां, कदेलां आणि कावंटरासरीन तामरेती मांडिल्यो आसात. पड्डो उगडटा तेन्ना आरमारीवैलो रेडिओ एक बऱ्यापैकीं कोंकणी गीत गाता. दोन तीन मिनिटांनी रेडियोवैलो प्रोग्राम सोंपल्याची घोषणा. रेडियो एका आरमारीचेर चित्रांन दाखैल्याबशेन आसा. प्रोग्राम सोंपल्याचें आयकून सुरेंद्र रेडिओ बंद करता मागीर आशाकडे वोचून ताका हालैता. आशा ही सुरेंद्राची मैत्रिण आणि भावी बायल.)

सुरेंद्र : आशा, त्यो हारबरावैल्यो बोटी पळेनाफुड्यें म्हाका सिंदबाद द सेलराप्रमाणे गलिव्हरा बशेन सगळ्या जगभर प्रवास करचोसो दिसता.

आशा : (अनुरूपिकें हांसून)हो प्रवास म्हाका बरोबर घेवन करचोसो दिसता काय म्हाका हांगा एकटेंच सोडून एकट्यानूच करचोसो दिसता !

सुरेंद्र : माल ओडपी बोटींच्या प्रवासांन बायलांक घेवपाक मेळना. प्रवास केल्यार हांवें एकट्यानुच करचो पडोलो (आशाच्या लागीं येवन ताका टेबलाकडे व्हरून ताका एका कदेलाचेर बसैता आनि आपुणय बसता) आशा, म्हाका तुजेकडेन खूब म्हत्वाचें उलौंक जाय.

आशा : (दोनुय हातांचेर आपली खाडकी तेंकौन) अशें ! जाय तें उलै तूं. हांव आयकतां.

सुरेंद्र : आशा ही फकणां न्हंय. खरेंच म्हत्वाचें आसा तें.

आशा : बरें चल सांग.

सुरेंद्र : आज तो म्हजो आमिग जाल्लो इटालियन बोटीवैलो कॅप्टन येतलो. म्हाका तानें आपल्या बोटीर नोकरी दिवपाचें थारायलां. आठ दिसांफाटीं म्हाका ताजें तशें पत्र आयलां. आशा, म्हज्या आयुष्यांन म्हाका एकदांतरी प्रवास करचोसो दिसता. तुजें म्हजें फाल्यां लग्न जालें, भुरगीं जालीं कीं आमकां खंय प्रवासाक वचूंक मेळता ?

आशा : (लजून) जणुं काय लग्न जावन भुरगीं जाल्यें मनीस खंयच भोंवूंक वचना.

सुरेंद्र : आशा, हांवें पापाक (बापायक तो पापा म्हण्टा) विचारल्यार तो म्हाका केन्नांच वच म्होणचोना. त्या कॅप्टनान दिंवक केल्ली नोकरेची संद आनिक म्हाका मेळपाक ना. आमीं गोयांन चार वर्सांनी येतले. जगभर प्रवास कोरून हांव सुमार तीसएक हजार मेळयतोलों. मागीर आमीं लग्न जावया. हो बार वाडौन व्यवस्थित रावूंया. म्हाका वच्चेपैली फक्त तुजीच मान्यता घेंवक जाय. हांव अर्थीन पापाक सांगनासतनाच वतलों. मागीर रोखडेंच ताका हांव पत्र धाडटां. हांव वतकच तुंच ताका समजाय. हांव ताजो आवय नाशिल्लो एकलोच पुत. तूं जाणाच म्हाका तो कसो जपता. आशा, खरेंच तूं म्हाका वच म्हणून सांग.

आशा : (एकदम रडपाक सुरवात करता) खरेंच सुरु तूं वतलो ?

सुरेंद्र : आशा, वोगी राव. तुवें नाका म्हळ्यार हांव खन्यानी वचना.

आशा : सुरु (ताजेकडेन येवन ताज्या खांदार हात दवरून) खरेंच सुरु, तू म्हाकां एकट्याक सोडून वोचं नाका. खरेंच वोचूं नाका. तीन वर्सां हावें हांगा किदें करपाचें ? मदीं किदेंय जाल्यांबिल्यें जाल्यार ? कायवरो सुखाचा जीव त्रासांन कित्याक घालूंक सोत्ता तूं ?

सुरेंद्र : आशा, आज मेरेन हांवें तुजें कायच आयकूंक ना ? पुण ह्या खेपो

तुजें आयकुं नये, प्रवासाक वच्येंच असो अनिवार मोह जाता म्हाका. पुण हांव तुज्या भायर ना. हांव वचना. आशा, पुण तुका एक सांगता. दादल्यामनश्यांन सदांच किदेंतरी धाडस करून पैशे मेळोंचे अशें म्हाका दिसता. भायले येरोपेन, अमेरीकन लोक लग्न जावचेपैली अशें करतात. खंयच्या तरी परदेशाच्या प्रवासाक वतात. श्रीमंत जातात. आमी इंडीयन मात अशेच. कुडांन रावून आसा ताजेर समाधान मानपी दरीद्रीच रावूंक सोदपी. [इतल्यांन मोनो येता. मोन्यान खांकेन बुट पॉलिशाची पेटी माल्या. मोन्याक उलौक येना. तो फक्त हावभाव आणि खुणो करून उलैता. कॉमिक पात्र. एक शब्द उलैना. भितर येतानांच फुडलीं बोटां ओठासमोरं धरून बोटींच्या भोंग्याचो आवाज काडीत येता.]

मोनो : (आवाज काडटा. आपली पॉलिशाची पेटी दवरता. ताजेर बसता. पस्त्यापस्त्याचे बानयान आनि लोळकें लाम खाकी पँट असो ताजो पिनको ड्रेस) ॲऽॲऽॲ (बरो आसा मरे अशें खुणेन विचारता)

सुरेंद्र : मोन्या, फस्क आसा रे? (एक सिगरेट काडून तोंडात धरता)

मोनो : ॲऽ ॲऽ ॲऽ (फस्क आपल्या बोल्सांतून काडून दिता. कानांवैली बिडी काडून तोंडान धरता. सुरेंद्र आपले सिगार आनि मोन्याची बिडी पेटयता) ॲऽॲऽॲ (मोनो फस्क मागता. इतल्यांन विष्णु कामत येता. हो एक लक्षाधीश. सत्तरी गाठील्यान केंस आनि झुपकेदार मिशो पिकल्यात. हो सडा फटींग. भुरगीं बाळां बायल कोण ना हाका. हो सदाच आनंदीत आसता. सदांच धवो सूट, धवो टाय, काळे बूट, वयर सन हॅट ह्या पोशाखांन आसता. शाणू पैच्या बाराचे सदचे गिऱ्हायक. विष्णु कामतीच्या हातांन सदांच एक कोंक्याचें रोत आसता. विष्णु कामतीक पळौन सुरेंद्र हातांतलें सिगार उडैता.)

विष्णुबाब : (गात येता) तुजविण शंभो मज कोण तारी. होतो कोण रे तो सुरेंद्र? काजेल दी पळौया. (भितर येवन एका कदेलाचेर बसता. एक तान मारता) आशा गो तें! आशो ए आशा! अशें एंडेल पियल्याबशेन तोंड करून किद्याक बसला थंय? सुरेंद्रान माल्येबी काय किदें गो (सुरेंद्र कावंटरावैल्यान एक बाटली हाडटा. आशा आपल्याक उलो करतकज आपली मनःस्थिती सांवरून हांसता आनि भितर वता. सुरेंद्र विष्णु कामतीच्या मेजार एक ग्लास दवरून तांतूत चार आण्याचें ओत्ता. बाटली परती कावंटरार दवरून भितर वता.) होतो कोण रे तो? मोन्या. हांगा योरे तो. बरेंशें पॉलिश कर पळौया. (कोटाच्या बोल्सांतसून एक चिरूट काडून पेटयता. हातांन आशिल्यें वर्तमानपत्र कोपांच्ये पियेत पियेत वाचूंक लागता. मोनो विष्णु कामतीसरीन येता, ताजो एक पांय पेटयेर दवरून ताज्या बुटांक पॉलिश करपाक लागता. विष्णु कामत चिरूट ओढीत वाचनांन गडून गेला तें पळौन हळूच ताज्या मेजावैलो ग्लास

काढून तांतूनचें थोडें आपले दोळे फिरैत पियेता. हय्यावेळांन विष्णुकामतीच्या लक्षांत ग्लास सामको संपल्याचें येता. हो वेळ ये म्हणसर मोन्याक चडा आनि तो विष्णु कामतीच्या पायांचो बूट काडून सकैल दवरून मय घाल्या विष्णु कामतीच्या पायांचेर थुंकता आणि ब्रश मारता. विष्णु कामत केदोवेळ ताज्या ह्या करणेक मरुच तोंड करून पळैता आनि मागीर) मोन्या, तुका कोणें केन्नां भोंकार खोंट मारून भायरबी उडैला रे ?

मोनो : (भियौन आनि आपणांक जुस्त पकडलो हें पळौन) अँऽअँऽअँऽ (ना ना अशें खुणांनी सांगता आनि ताजे बुट घालता)

विष्णुबाब : ओजून कोणें मारूंक ना जाल्यार आतां हांव तुज्या भोंकार खोंट मारून भायर उडैतोलों. गाढवा, म्हाका फेणी तुका चडा तितल्याबेगीन चडना. चल, सुरेंद्राक आपय आनि चार आण्याचें घाल म्हणून सांग. हे घे पॉलिशाचे पैशे. (परतो जोर्नाल वाचता.)

मोनो : (उठत) अँऽअँऽअँऽ (बरें बरें. अशें खुणांनी सांगता. भितल्या दरवाज्यांनसून भितर वतना तु असो भोंग्याचो आवाज काडा आनि भितर जितल्या नेटान वता तितल्याच नेटान भायर येता आनि आपले दोनुय दोळे धांपता. विष्णु कामत हे पळेता आनि परतोय वर्तमानपत्र वाचता. भितर ताणे बहुतेक सुरेंद्र आनि आशा हांचो रोमान्स पळेला जावये. रोखडोच सुरेंद्र थोडोसो लजेत आपले ओंठ पुसत भायर येता. मोन्याचे डोळ्यांवैल्ये हात काढून ताका किदें काय अशें खुणांनी विचारता. मोनो खुणेन ताका विष्णु कामतीक आनिक चार आण्याचें जाय म्हणून सांगता. आनि खुणेनुच भितर किदें करतालो काय म्हणून विचारता. सुरेंद्र ताका मारपाचो खॉटो अभिनय करता आनि मोनो पळून वता. वतना आपली पेटी वेवन वता.)

विष्णुबाब : (सुरेंद्र आपले ओंठ एका हातान पुशीत विष्णु कामतीच्या ग्लासांन काजेल ओत्ता तें पळौन मिस्किलपणान) आरे, तुज्या ओंठाक किदें लागलां? पुसतासो ते परत परत. (सुरद्र लजता आनि बाटली परती कावंटरार दवरता) किदेंय सांग तूं काजेल तें काजेल. स्कॉच व्हिस्कीं, फ्रेंच ब्रॅन्डी मारता झक हाजेमुखार जाणारे सुरेंद्र. पणजेचो दोतोर साल्वादोर १०२ वर्सां जगलो. जन्मभर सदांच आम्लेंचो कुडको लांवन सकाळचो पेज जेवतालो आनि सदांच सांची कोपभर काजेल मारतालो. १०२ वर्सांमेरेन कानाडोळ्यांनी ठणठणीत आशिल्लो. पोरा केन्नांय पियेल्यार पिये काजेल. म्हाका पळे दिसतां सत्तर वर्सांचो ? आज ५० वर्सां हांव "मेसर्स विष्णु कामत" ही म्हजी कंपनी चलयतां. आयचे ५० वर्सांनीच म्हातारे जाल्ये हालीच्ये भुरगे म्हाका म्हण्टात "विष्णुबाब, तुमी आनि मेसर्स विष्णु कामत आसा तशेच आसात आं" हांव म्हण्टां कित्याक आसचोनां? तुमीय जेवात पेज दोणांची आमली लावन सकाळचे. सांजचें

काजेल पियेयात. तुमींय अशेच सणमणीत उरतले. (याद जावन बोल्सांनची एक पाच रुपयांची नोट काडून ताजेकडेन दिवन.) त्या बाबनीगेर वच आनी पांच चिरूट हाड कोरोना हाड आ कोरोना हाड. (सुरेंद्र वोचूंक लागता) आनि ती काजेलाची बाटली हाडून हांगा दवर. (सुरेंद्र बाटली ताज्या मेजार दवरून भायर वता. अितलोवेळ भितर आशिल्ये आशा हळूच भायर येता. विष्णुबाबाचें लक्ष वाचपांन आसाशें पळौन भायर सटकपाचो प्रयत्न करता. पुण विष्णुबाब तिरप्या डोळ्यानी तें पळौन ताका) अशें कुस मारूनाका गो आशा. हांगा योगो अशें (आशा लजता आनि ताज्यालागी येता) बस त्या कदेलार. (आशा बसता) जाणा मगो बाय आशा, खंयच्याय चलयेन लग्न जावचेपैली कितलेय प्रेमानची पडल्यार आत्महुती करची न्हय. केन्ना केन्नाय खूब माल पड्डा.

आशा : (चपापून) तुमीं किदें उलैता तें कयळेना म्हाका विष्णुबाब.

विष्णुबाब : किद्याक पापया पिशें पांगुरता ? स्पष्ट सांग ? बाय गो प्रेमान कितलेंय पडल्यार लग्नाउपरांत करूंक जाय त्यो गजाली लग्नापैली केन्नांच करूंक फावना. वेळकाळ सांगून येना. त्रासान पडशी.

आशा : (भीड चेपून हांसता) प्रेमांन पडल्यार किदें जाता हें तुमकां कळचेना विष्णु-बाब. ही म्हजी भावना तुमकां कळचीना अशें हांवें म्हणल्यार तुमकां राग येतलो. खरें सांगता, तुमी आजन्म ब्रह्मचारी. तुमका खरेंच कल्पना जावचीना आमच्या प्रेमांन पडलेल्या लोकांची. दिसता आमी दोन देह न्हंय. एक देह. दोन मना न्हंय, एक मन दोन आत्मे न्हंय, एक आत्मो. दोन काळजा न्हय, एक काळीज. परत म्हण्टा विष्णुबाब तुमका खरेंच कळचेना. हे आमचें प्रेम करप. एकमेकाच्यो इच्छाआकांक्षा एकरूप करप. एकमेकांखातीर तुमी म्हण्टा तशी आत्महुती करप. (आशा उठून भितर वोचूंक लागता.)

विष्णुबाब : (आशिल्लो ग्लास रिकामो करून) आशा राव माश्यें. हांगा येवन बस अशें. (आशा येवन बसता. विष्णुबाब बाटली ओतून ग्लास भरता. खूप भावना-प्रधान जावन) तुवें पळें म्हळ्यें तें बरोबर न्हय. तुका सांगता आज आशा. सुरेंद्राचे तूं तशें भुरगेपणान म्हजेंय एक आशा आशिल्यें. हांवूय तुमी दोगाय प्रेम करतात तशेंच प्रेम करतालों. तुमच्यो सगळ्यो भावना तुमच्याभाशेन हांवूय जाणतालों.

आशा : (आश्चर्यान) विष्णुबाब, तर मागीर तुमीं लग्न किद्याक केलेंना !

विष्णुबाब : (आशाचे दोनुय हात मेजार आसतात त थापटून) मोठी कथा आसा ती. आयकतलें ?

आशा : (विष्णुबाब सामको भरिल्या दोळ्यांनी ग्लासाकडे एकटक पळेत रावलो तें

ताजें भावनाप्रधान स्वरुप पळौन) खरेंच विष्णुबाब. आयकतां हांव. सागा तुमी.

विष्णुबाब : हाव म्हज्या आशाबरोबर लग्न करपाचो आशिल्लों रोखडोच. एक दिस हांव मोटारसायकलीर बसून फास्ट दुसऱ्या गांवांन वतालों. वाटेर गाय आडवी आयली. म्हाका आक्सिदेंत जालो. म्हाका बेशुद्ध आसतनांच हॉस्पितलांत व्हेलो. म्हंजे एक ऑपरेशन करचें पडलें तेन्नां. शुद्धीर येवन बरो जातकच दोतोरान म्हाका तें भीषण सत्य सांगल्यें. तानें तें सांगूंक नाशिल्यें जाल्यार कितलें बरें जातलें आशिल्यें! कितलें बरें जातलें आशिल्यें! (विष्णुबाब सोऱ्याच्या ग्लासाकडे एकटक पळेता. ताज्या दोळ्यांनसून दोन दुखां गळतात. ताजें हें दुसरें रुप पळौन भांबावून आनि गलबलून.)

आशा : विष्णुबाब, दोतोरान किदें सांगलें तुमकां ?

विष्णुबाब : दोतोरान सांगल्यें त्या आक्सिदेंतांन तुका भुरगीं जावचींना. तूं लग्न करूं नाका.

आशा : (थिजून आयकता) आरे देवा.

विष्णुबाब : (स्वतःकडेच उलैल्यासारखो) हें हांव जाणा जांवन त्या चलयेबरोबर. लग्न करप म्हणजे त्या चलयेचें आयुष्य बरबाद करप. हांव गांव सोडून मुंबय गेलों. ताजीं म्हाका पत्रार पत्रां आयलीं. हांव निर्दय रावलों. प्रत्येक पत्र जाळून उडैल्यें. जाप कलीना. ताजो बापुय म्हाका सोदीत मुंबय आयलो. म्हजें किदें जालां काय म्हणून विचारूंक लागलो. हांव क्रूर वागलों. हावें ताका ताज्या चलयेबरोबर म्हाका मुळींच लग्न करपाचें ना म्हणून निक्षून सांगल्यें. ताज्या चलयेचें बेगीन दुसरेकडेन लग्न जमौपाचें पळे म्हणून ताका स्पष्ट सांगलें. ताजो बापुय बावडो निरशेवन गेलो. आनि परतो गांवांक येवन आपल्या धुवेचें दुसरेकडेन जमौपाचें यत्न करूंक लागलो. पुण म्हजो असो सरळ स्पष्ट नकार आयकून म्हजें तें आशा हबकलें. ताणें हाय खाली. पंद्रा दिस हांतुणार पडून तें देवाघरा गेले. (थोडो वेळ थामून हुसकारो सोड्टा) केन्नां केन्नांय दिसता, हांवें केलो ताजो खून. हांवें माल्यें ताका. (आशा अितलो वेळ तन्मय जांवन आयकता)

आशा : पुण विष्णुबाब, तुमी तुमची ही अडचण तुमच्या चलयेक पयलींच विश्वासात घेवन किद्याक सांगलीना ?

विष्णुबाब : बाय आशा, मातृत्व म्हणजेच लग्न जाल्या चलयांक सर्वस्व आसता. आपलो संसार जेन्नां भुरग्यें जाता तेन्नांच फुललो, सुखावलो अशें चलयेक दिसता. आणि जें म्हजेर प्रेम करी, ताजी मातृत्वाची कांस पूर्ण करपाक न शकप म्हणजे खूब दुर्दैवाची गजाल आसतली आशिल्ली. ताका संसारान सुखी न दवरूंक शकप हाज्ये सारखी वायट गजाल आनि नासतली आशिल्ली. केन्नां केन्नांय अंतर्मन बैचेन करता.

हांवें ताका ती गोष्ट कित्याक सांगलीना ? अशें कित्याक केलेंना ? अशें केल्यें जाल्यार तशें जांवचें नाशिल्यें. अशें कितलेशेच प्रश्न म्हाका तेन्नांच्यांन लागल्या ते आजपासून सतायतात तेच प्रश्न म्हाका ह्या संसारांन भेसटावपाचो यत्न करतात. हांव ह्या संसारांन एकटोच, एकसुटो म्हणून बैचेन करपाचो प्रयत्न करतात. आणि हांव ? हांव ते सगळे प्रश्न– त्यो सगळ्यो यादी त्यो सगळ्यो यातना बुडौन उडैतां ह्या काजेलांन. म्हजें आनि ह्या सोऱ्याचें लग्न लागलां. (काकुयटेन हांसता आनि ग्लास गटागटा पियौन रिकामो करता) एकेकदां दिसता. एक वेळ हावें ताका विश्वासांत घेवन सांगूक जाय आशिल्यें सगळ्यें. ताजेर विश्वास दवरूंक जाय आशिल्लो. आनि दैवान म्हजीं फकणां केलीं ती आशा गेले त्याच दिसा. त्याच दिसा मुंबयच्या एका बऱ्या स्पेशालिस्टाकडल्यान हांवें तपासून घेतिल्यें आनि ताने म्हाका सेर्त सांगल्यें कीं म्हाका तसलो कसलोच देफेद ना. हांवें धांबत परत मुंबय सोडली. गांवांन वचपाक. पुण गांवांन सरतमांच हांवें म्हज्या आशाची प्रेतयात्राच पळेली. हांवें म्हज्या आशाक भडाग्नि दिलो. कितलेशे दिस ताज्यें दहन जाल्या जागेर बसून रावलों. दिसलें हें खंयच्यातरी जन्मांच्यें पाप हांव भोगतां. आनि म्हणूनुच देवान म्हजो असो सूड घेतला. म्हज्या आशाक विसरूंक हांवें रेड्यासारखें दिसरात काम केल्यें. सगळ्यें तन मन धन धंद्यान घाल्यें. खूब पैशे मेळयले. म्हज्या आशाची याद सोऱ्यांन बुडौन उडौंक सोधली. चिरुटाबरोबर जाळून गोबोर करपाक पळेली. हांवें खूब प्रयत्न केलो त्या यादीचो खून करपाक. पुण ती याद थोडो वेळ वता पुण मागीर दुप्पट वेगान येताच येता. अजूनय ती येता. हांव म्हज्या आशाक अजूनय विसरूंक शकना. (खिन्न जावन पळेत रावता)

आशा : विष्णुबाब, म्हज्येर रागार जांवनाकात आं. म्हाका खरोखर वायट दिसता तुमच्याबद्दल. म्हाका केन्नांच दिसलेंना तुमीं अितलें सोसलाशें. म्हाका खूब वायट दिसता.

विष्णुबाब : (हांसून विषय बदलपाचो प्रयत्न करता. ताजे हात थापटीत) तुजें बरें जांव आशा. (अितल्यान सुरेंद्र भायल्यानसून येता. विष्णुबाबाच्या हातांन आशाचे हात पळौन चडफडत चडफडत ताजेलागीं येंवन विकते हाडिल्यें चिरुट ताज्या मेजार आपटीता. तो वोचूंक लागतनाच ताज्या मानेंक रोत आडावन ताका थांबैत) असो यो रे तो. राग सामको नाकार दिसता मरे तुज्या. हांवें तुज्या आशाक हात लायलो म्हणून ?

आशा : (सुरेंद्राक तिडांवक) सदांच तशेंच ताजें तोंड विष्णुबाब. सदांच रोडवोच तो.

सुरेंद्र : (रागान आशाक चाळौन दाखैता आनि कुन्ह्यान वता)

विष्णुबाब (परतोय रोतान ताजो खांदो पकडून आणि उठून ताजेकडेन वोचून आपल्यें नाक ताज्या नाकाक लावन फकणांच्या रागान) तुजें बारशें आनि तुज्या

बापायचेंयवी बारशें जेवलां हांव पोरा. म्हाका रागार–फुगार जांवन दाखौंक नाका तूं. हें आशा. हाका केन्नांय त्रास दिशी, हांव रोतानी बडैतोलो तुका. (आशाकडेन पळौन दोळो मोड्टा.) तुवें ताका सोडल्यार हांव लग्न करतोलों ताजेकडेन. सारखो वाग ताजे-कडेन. (आपल्यें सन–हॅट तकलेक घालून चिरुट बोल्सांन उडौन विष्णुबाब " जनी नामयाची रंगली किर्तनो " ही तान मारीत भायर वता. आशा मात खुदखुदून हांसता. पदरांन तोंड लिपैता आनि सुरेंद्राक पळौन जीब काडून चाळैता.)

सुरेंद्र : (रागान) रोतानी बैडतलों खंय. विकतो घेतला काय किदे ! चळला म्हातारो जण्टिलो म्हणून सोडलो.

विष्णुबाब : (अचानक परतो येंवन) ना जाल्यार किदें करतोलो आशिल्लो रे बेला ? (सुरेंद्र चूप बसता. विष्णुबाब धा रुपयांची नोट दिता) हे पैशे घे. म्हज्या बिलाचे काढ. उरता ते तुजेकडेंन दवर. त्या उरिल्या पैशांनी तूं आनि ती सिनेमाक वचात. (परतोय आशाक दोळो मारता. हांसून हांसून बेजार जाता आनि विष्णुबाब तान मारोन वता. सुरेंद्राची सदांचीच पोज म्हणजे कंबरार हात दवरून केसांची झुलपा फाट-ल्यान उडौप. आशा आं करून उबो राबून ताज्येकडेन आनि विष्णुबाब गेला त्या दाराकडेन पळेत राविल्या सुरेंद्राक जीब काडून दाखैता, आंगठा दाखैता)

सुरेंद्र : (हांसून) तुका किदें सांगतालो तो !

आशा : सांगतालो तूं पिसो. सामको झेंड म्हणून. सदांच पंढरपूरच्या विठोबासारखो कंबरेर हात दवरून उबो राबूं नाका असो. (सुरेंद्र लटकक्या रागान ताका मारुंक आनि ताका धरुंक ताजेकडेन धावतो. आशा कदेल आनि मेजाचो आधार घेंवन ताका चुकैता ताका जीब काडून दाखैता.) सुरु, तूं त्या कदेलार शाण्यासारखो बदशी न्हंय जाल्यार हांव तुका खरेंच एक आनंदाची गोष्ट सांगता.

सुरेंद्र : खरें सांगता ? आवयच्यान म्हण.

आशा : आवयच्यान. तुझ्यांन. (सुरेंद्र मुकाट्यान कदेलार बसता.) सुरू, विष्णुबाबुय भुरगेपणान प्रेम करतालो.

सुरेंद्र : आँ, तशें सांगल्यें तुका ताणे ? चळलोची ना मूं म्हातारो !

आशा : एँ सुरू, विष्णुबाब खरोचें बरो मनीस आँ, सुरू, तूं म्हाका एदोळ सांग-तालो त्याभशेन तुका खच्यानीच बोटी नसून जगप्रवास करपाची खूब इच्छा आसा ?

सुरेंद्र : आशिल्ली आशा, खरेच म्हाका खूब इच्छा आशिल्ली. पुण तूं ? तुवे नाका म्हळ्ये न्हंय ?

आशा : सुरु, तूं वच. तुका जर अितली इच्छा आसा तर तूं खरेंच वच हांव तुजी

वाट पळेता. थोडीं वर्सां पयस रावून आमचें एकमेकावैलें प्रेम वाढलें. सुरु, खरेंच वच तूं सुरु, प्रवास कर. व्हडलो जा, आनि यो. हांव तुजेर प्रेम करता सुरु, तुजी इच्छा तीच म्हजी इच्छा.

सुरेंद्र : आशा, खरेंच सांगता तूं ? आशा... खरेंच कितल्यें शाणे जालां तूं. (उठून ताजेकडेन वोचून ताचे दोनुय हात हातांत घेता, तेन्नाच पडदो पडटा)

अंक पयलो, प्रवेश पयलो समाप्त

अंक पयलो

प्रवेश दुसरो

(पयल्या प्रवेशाचोच सिन. कावंटरार सुरेंद्राचो बापूय शाणू पै मोर्तालीचें सिगार फुसकायत बसला. सुरेंद्र एका कदेलार बसला आनि उत्सुकतेन कोणाची तरी वाट पळैता. तोंपर्यंत एक आचांव एका कुडक्यान पुशीत आसा. शाणू पै आंगस्तर आनि वयर हातकापे बानयान घालून आसा)

शाणू पै : सुरू, तुवें तीं इब्राइमांक तीन दुजी तांतयां सांगलीं मुं?

सुरेंद्र : हय पपा. सांची आपुणच स्वतः घेवन येता म्हणून सांगलां ताणें.

शाणु पै : (मोठ्यान) आशा खंय गेलें गो तें (आशा भितर रांनपाचें काम करता तें भायर येता) मटन केन्नां तयार जातलें! दोन नव्यो चोटी लागल्या आज हारभरार. गिरायक खूब जातलें.

आशा : पापा जातलें अर्द वरान. मटण शिजत आयलां. फक्त वांटप घालपाचें, म्हजें वाटपुय तयार आसा.

शाणू पै : आरे सुरू पदेरागेर वोचून धा व्हडले पाव आनि धा धाकले पाव बेगीन घेवन यो पळौया. अर्दअर्दवर तो आचांव पुशीत किदें बसला? आज जालां किदें तुजें (आशा दोगांयकडेन आळीपाळीन पळेत आयकता ताका) तूं बाय भितर वच आनि रांनप बेगीन प्रांत कर पळौया. (आशा भितर वता, सुरेंद्र आचांव टेबलार दवरून

भायर वता) शाणू पै आरमारीवैल्लो रेडियो लायता. रेडियोर बऱ्यापैकीं कोंकणी कांतार लागता. इतल्यान भायल्यानसून इटालियन भाशेंन हांसत–खिदळत तिगजाण खलाशी येतात. तिगुयजाण इटालियन. मोटकीं कलसांवां; लाम मेय आनि बुट, गळ्यांत कॅमेरा, तकलेक गोल कॅप असो तांचो एकंदर पेहराव आसता. एकल्याचें नांव जॉन. हो कॅप्टन सुरेंद्राचो आमिग जाल्लो आसता. एकल्याचें नांव मिगेल आनि एकल्याचें नांव कायतान. तिगुयजाण भितर येतात.)

जॉन : गुड मॉर्निंग.

शाणू पै : गुड मॉर्निंग (कावंटरावैल्यान उठून येत तांका कदेलां दाखैत) बसात आशा... ए... आशा. (आशा भायर येता) हो आनि सुरू पळे कितलो वेळ लायता तो. म्हाका आता कुडाळ्ये वोचूंक जाय. ह्या गिऱ्हायकांक कोण पळेतलो. भायर वच आनि पळे पळौया ताका. आपयलां म्हणून सांग वेगीन. (आशा भायर वता. खलाशांक) तुम्कां किदें दिंव ? ब्रँडी, व्हिस्की, रम ?

मिगेल : बियर (उच्चार पाश्चात) सेर्वेज.

जॉन : व्हेर इज सुरिंद्रा ?

शाणू पै : सुरेंद्र ? सुरू ? म्हजो चलो मूं ? भायर गेला पाव हाडपाक. किदें खातले तुमी ? मटण, चिकन, आंमलेट ?

जॉन : गिव्ह मी बिसकिटस. व्हेर इज सुरिंद्रा ? [कॅप्टन शाणू पैक परतो परतोय विचारता. शाणू पै सेर्वेजीची बाटली हाडून फोडुा. आनि तिगांचेय ग्लास भरता. एका बरणीन बिसकुटयोय घालून तांच्या फुड्यात दवरता. इतल्यान सुरेंद्र भायल्यानसून येता. ताज्या हातांन पाव बांदिल्ये आसात]

सुरेंद्र : गुडमॉर्निंग कॅप्टन.

जॉन : गुडमॉर्निंग, सुरेंद्र [उठून येवन सुरेंद्राकडे येवन ताका शेकहँड दिता] सुरेंद्रा यू सेव्हड माय लायफ लास्ट इयर. आय ओ माय लायफ टू यू, ऑल्ड बॉय.

शाणू पै : (आश्चर्यान) आरे सुरु तो किदें म्हण्टा ?

सुरेंद्र : पापा, पोरूं हो कॅप्टन त्या पदेराच्या पायणीनसून वतना हाजो पांय एका पांढऱ्या सोर्पाचेर पडलो. लागींन हांव आशिल्लो. सोरोप हाका चाबच्यापैलींच हांव ताका मारून उडैलो. म्हणून हो म्हजे उपकार मानता.

शाणू पै : (याद जावन) हय रे हय. तुवे फाटीं एकदा सांगिल्ले न्हय म्हाका हें ? सुरु, ताका खावंक किदें जाय काय विचार.

सुरेंद्र : कॅप्टन, व्हॉट विल यू हॅव ? मटण, चिकन ?

जॉन : नथिंग ऑल्ड बॉय. आय वॉंट टू टॉक टू यू. यू वॉंटेड टू सर्व इन माय शिप. आय हॅव ॲरेंज्ड फॉर यू अ जॉब अलॉंग विथ यूवर पासपोर्ट.

सुरेंद्र : (आनंदान) थॅंक्यू कॅप्टन. थॅंक्यू व्हेरी मच.

शाणू पै : सुरु, किदें म्हण्टा रे तो ?

सुरेंद्र : (भियैन सांवरासांवर करीत) कांय ना पापा. तुजो बापुय एकदम बरो मनीस म्हण्टा, तो.

शाणू पै : (मागीर कॅप्टनाकडेन वोचून ताका शेकहॅंड दिता) थॅंक्यू कॅप्टन थॅंक्यू. हांव बरों जाल्यार तूंय बोरो. तुमी पियात सोरो. (आनि मागीर) सुरु हांव कुडाळे वतां आं. दोन वरांनी येतलो. तूं आनि आशा गिरायकाक पळेयात. (शाणू पै वता).

जॉन : ओ ऑल्ड मॅन इज ऑल्सो हॅपी एं. सुरिंद्रा, नाव धी इज नॉट ऑबजेक्ट टू यूवर गोइंग ॲज यू सॅड. (आशा भायरसून येता).

सुरेंद्र : (एकदम आनंदान आशाकडे वोचून) आशा, कॅप्टनान म्हज्याखातीर आपल्या बोटीवर नोकरी पळेली. म्हजो पासपोर्टसुद्धा तयार आसा.

आशा : (आनंदून) खऱ्यांनी ?

जॉन : ओ ! यूवर गर्ल इज अ मोस्ट बिवटी फूल डेम.

आशा : किदें म्हण्टा तो ?

सुरेंद्र : तूं एकदम सुंदर दिसता म्हण्टा.

आशा : (लोजून) चल.

जॉन : सुरिंद्रा. टुडे ऑनली माय शिप स्टार्टस फॉर पोर्ट सईद. वि विझीट मार्मगोवा अगेन आफ्टर थ्री इयर्स. इफ यू वॉंट टू कम, यू विल हॅव टू स्टार्ट टूडे.

सुरेंद्र : टूडे ?

आशा : (सुरेंद्राक) किदें म्हण्टा तो ?

सुरेंद्र : आजच ताजी बोट एशिया ब्यूटी पोर्ट सइदाकडे वचूंक भायर सरता. तो परतो तीन वर्सांनी येतलो. म्हाका जाय जाल्यार आजूच हांवें येवच्यें पडलें अशें तो म्हण्टा.

आशा : (दुखान) आजूच ! (मागीर कसल्यातरी निर्धारान) सुरु, तूं हो चान्स सोडूं नाका. आज जाल्यार आजूच व्च. पापाय कुडाळे गेला.

सुरेंद्र : (आशाचे दोनुय हात हातांन घेवन) खरेंच आशा. तुजो म्हाका कितलो आधार. कॅप्टन. आय स्टार्ट टूडे ऑनली.

जॉन : व्हेरी गुड. व्हेरी गुड ओल्ड बॉय. (तिगुय जाण आपले ग्लास गटागट संपयतात आनि उठ्ठात) यू अटेंड हारबर एक्झॅटली ॲट फॉर-फिफ्टी विथ यूवर लगेज. वि सेल ॲट फाय फिफ्टीन शार्प. गुडबाय टील देन. (कॅप्टन आनि दोनुय खलाशी सुरेंद्राक शॅक हँड दिता. आशाक हांसत भारतीय पद्धतीन नमस्कार करता. कॅप्टन बिलाचे पैशे दिवक काढ्ठा ते सुरेंद्र नाकारता. ते वतात. वच्च्यापैली एक खलाशी आशाक आनि सुरेंद्राक शेजरा उबी करून एक फोटो घेता.)

सुरेंद्र : (आशाक लागीं ओढून) आतां चार पन्नासाक हारबरार आपैला ताने· सव्वा पाचाक बोट सुट्टली. आशा, म्हांका खूब आनंद जाला आज. खूब आनंद जाला म्हाका. हांव आताच भायर सरतां. पापा येवचेपैलीं वता.

आशा : (एकदम गलबलून) सुरु, म्हाका विसरून वचना मरे तूं !

सुरेंद्र : (मास्सो रागान) आशा, तुका जर हांव गेल्लों नाका तर आतांसुद्धां तूं म्हाका वचू नाका म्हणून सांग. हांव वचना. त्या कॅप्टनांक सांगून धाडां.

आशा : सुरु, म्हजी चूक जाली. खरेंच मातसुद्धां हुस्को केल्याबगर वच तूं. हांव तुजी वाट पळेतां. (जनेलाकडेन वोचून भायर) मोन्या, ए मोन्या, हांगा यो मास्सो. (सुरेंद्र कदेलार बसून विचार करता. इतल्यान मोनो "तूंऽऽ" असो बोटीच्या भोंग्याचो आवाज करीत येता)

मोनो : ॲऽॲऽ (किते असो अविर्भाव करून विचारता)

आशा : मोन्या, मास्सो भितर चल पळौया. म्हाका मास्सी मदत कर. (कावंटरावैल्यान एक पेन आनि फोल हाडून सुरेंद्राच्या मेजार दवरता) सुरु, पापाक पत्र बरै (आनि आपुण भितर वता. सुरेंद्र बापायक पत्र बरैता.)

(पत्राकडे सुरेंद्र कितलोसोच वेळ पळेत रावता. मागीर उठ्ठा आनि कावंटरार व्हरून ते पत्र दवरता. इतल्यांत भितल्यान एक ब्यॅग माथ्यार दवरून मोनो एका हातांन "तूऽऽ" करीत येता. भितल्यान आशा "सुरु, भितर येवन तुजे कपडे घाल पळौया. मोन्या तूं मास्सो भायरूच राव आं" अशे सांगता. सुरेंद्र भितर येता. मोनो ब्यॅग सकयल दवरून ब्यॅगार बसता. कानावैली विडी काडून पेटैता. (हांगा तोंडावैल्या ॲक्टींगाक ह्या मोन्याच्या पात्राक खूब स्कोप आसा.) हळूहळू भितल्या दरवाज्याकडे वता आनि चोरयां भितर पळेता आनि प्रेक्षकांकडेन पळौन दोनीय हातांनी डोळे धांपता आनि परतोय विडी फुस्कायत ब्यॅगार बसता. बहुतेक सुरेंद्र-आशाचो रोमान्स

ताने पळेलो जावये. ताजें प्रात्यक्षिक तो मोन्यानीं बांकार बशिल्लो असतानां करून दाखैता. एक चलो आनि एक चली एकमेकांचो किस घेता त्या पोजिनुच असता आनि बॅगाबरोबर आशिल्या एका पिशवेचो किस घेता तेन्नाच सुरेंद्र आनि आशा भायर येतात. मोन्याक तसो अभिनय करतानां पळौन एकमेकांक पळौन हांसतात आणि आशा मागीर लजता.)

सुरेंद्र : (मोठ्यान) मोन्या ! !

मोनो : (तरीपुण त्याच पोजेंत रावता).

सुरेंद्र : (परतोय) मोन्या. (ताजेसरीन वोचून ताजो कान धरता).

मोनो : अँऽअँऽ (आपलो कान सोडून घेता आनि बेगीन बेगीन ट्रंक घेवन भायर " तू " असो आवाज करीत वता. आशा आनि सुरेंद्र हांसतात.)

सुरेंद्र : (भरून येवन) आशा, वता.

आशा : (ताजे दोनुय हात हातांत घेवन) सुरु, सुरु. (दोगुयजाण वेंग मारतात) तुज्या बोटीचें नांव किदें रे सुरू ?

सुरेंद्र : एशिया ब्यूटी, आशा ! ! तीन वर्सांनी असोच हांव एक दिस येतलों. तूं त्या जनेलांत उबे आसतलें. हांव फाटल्यानसून येवन तुजे दोळे धांपतोलों. तूं हांगाच राव, आं. म्हज्या पापाक सोडून रावूं नाका. हें घर सोडूं नाका.

आशा : सुरु ! सुरू ! (दोगुय जाणां परतींय वेंग मारतात. मागीर सुरु ताडकन चलत भायर वता. आशा तो गेला त्या दिशेन केदेवेळ पळेत रावता आनि मागीर कदेलीर बसून मेजार तकली दवरून रडटा. रेडियोर प्रसंगाक साजेशें एक संगीत. भायल्यानसून " आम्ही जातों आमच्या गांवां, अमुचा राम राम घ्यावा " अशी तान मारीत विष्णू कामत भितर सरता. आशा तो आयिल्लो कळताच तोंड वयर काढून ताजेकडेन पळेता. ताजे दोळे भरिल्ये पळौन 'गंगा जमुना डोळ्यांत उभ्या कां आं आं ' अशी तान मारीत आशाफुडयें येवन उबो रावता.)

विष्णुबाब : किदें जालें गो रडपाक ? (आशा ओगी रावून सकयल मान घालता तें पळौन परत आगो जालें किदें तुजें ? तोंड अशें किदें केलां ?)

आशा : विष्णुबाब, सुरु बोटीर नोकरी करपाक गेलो. आनिक तीन वर्सांनी येतलो परतो.

विष्णुबाब : आँ ! किदें सांगता तूं ? ताणून किंवा ताणें केन्नांच म्हळ्येंना म्हाका.

आशा : पापाक सांगल्यार आपणांक तो केन्नांच सोडचोना तें तो जाणा. म्हणून

पापाक कांयच सांगनासतना चोरयां गेला. ताका तानें पत्र बरौन दवल्लां. म्हाका आता प्रश्न पडला तो हें सगळ्यें कळतकच पापा किदें करतोलो ताजो. किदें करचें तेंच सुचना म्हाका.

विष्णुबाब : आगो पुण तुका अशें एकटें सोडून तानें प्रवासाक वचप तुका कशें लागलें ? तुवें ताका कसो आडायलो ना ?

आशा : विष्णुबाब, पयलीं हांवें ताका आडायलो. पुण मागीर म्हाका ताजें मन मारप आवडलेंना. शिवाय विष्णुबाब, ताजी इच्छा तीच म्हजी इच्छा. हांवें ताका वच म्हळ्यें.

विष्णुबाब : बरें केलें तुवें पोरा. स्वताच्या पांयार उबो रावून जगाचो अनुभव घेवप बरो. आणि धाडसूय करपाचें तें ह्याच वयार. (निरूट फुसकायत कदेलार बोचून बसता) आशा, काजेल वाल पळौया. (आशा कावंटरावेली बाटली हाडून मेजार दवरता. विष्णुबाब ग्लासात काजेल घालून हळुहळू पियेता) खंयच्या बोटीर गेला गो तो ?

आशा : एशिया–ब्यूटी ह्या इटालियन बोटीर, विष्णुबाब.

(इतल्यांन "सुरू, ए सुरू भायर यो रे तो" असो शाणू पैलो उलो येता. थोड्या वेळान "मोनो आसा रे थंय. आरे खंय गेले हे सगळे लोक ? आशा ए आशा" शाणू पैलो पारो चढ़ा. अितलो वेळ थिजून एका कदेलार बशिल्यें आशा एका प्रकारच्या निश्चयान उठा आनि विष्णुबाबाकडेन पळेता. विष्णुबाब मुकाट्यान काजेल पियेता. आशा कावंटरार बोचून सुरेंद्रान दवलेल्यें पत्र काडा आनि संथ चलत भायर वता. थोड्या वेळान "पत्र कोणाचे ?" "कोणाचें सुरूचें ?" सुरू खंय गेला तर ? किदें ? जगप्रवासाक ? आँ ? अशें मोठमोट्यान उलैत शाणू पै भितर येता. आशाय येता. विष्णुबाबाक पळौन)

शाणू पै : विष्णुबाब ह्या आशान मारूंकबी ना मरे ? किद्याय किदें उलौंक लागलां. पत्र किदें दिता. सुरू जगप्रवासाक गेला किदें म्हण्टा. जालां किदें हाजें ? किदेंच कळना.

विष्णुबाब : शाणू, ए शाणू. पयलीं हांगा यो पळौया. आशा, आनिक एक ग्लास हाड पळौया. (आशा ग्लास हाड्टा. तातून थोडें काजेल ओतैता आनि ग्लास शाणू पैक दिता. शाणू पै तो मुकाट्यान पियेता.) शाणू, सुरेंद्र खरोच बोटीर नोकरी करूंक गेला. ताजें पत्र वाच. (शाणू पै पत्र वाचता. वाचता वाचता तशे ताज्या तोंडावेल्ये भाव बदलतात. हांगा टेपरिकॉर्डराचेर सुरेंद्राचें पत्र वाचचें.)

प्रिय पापाक,

म्हाका जग प्रवासाक वच्चें अशें सदांच दिस. तूं म्हाका केन्नांच वोचूंक

दिवचोंना हेंय सदांच दिस. मनशाच्या आयुष्यान कितल्योशोच संध्यो येतात. तांचो मनशांन फायदो घेंवक जाय. म्हाका एशिया–ब्यूटी ह्या बोटीर नोकरी मेयळया हांव आनिक तीन वर्सांनी गोयांन परतो येतलों.

पापा म्हजे रागार जांव नाका. हांवे आशाक सदांच तुजेकडेन राव म्हणून सांगला. ताजी आवय सिताबायुय तुज्या मदतीक येतली. पापा, हांव तीन वर्सांनी येतकच सदांच तुजेबरोबर रावतोलों. म्हजेर रागार जांव नाका. आशाक सांभाळ. तुका कांयच सांगनासतना पळून गेल्यासारखो गेलों म्हणून रागार जांव नाका.

तुजो

सुरु

शाणू पै : : (उत्तेजळून) विष्णुबाब खरेंच गेलो मरे हो. हाका बापाविषयीं कांयच करों दिसले ना रे ! कसो हो कसाब जालो. फुलासारखो जपून वाढैलो हावें ताका आनि तो पळे मरे कसो म्हाका सांगनासतना पळून गेलो तो.

आशा : (ताका समजावणीच्या सुरान) पापा, पुण तीन वर्सांनी रोखडोच परततलो तो.

शाणू पै : चूप ! हांव तुका म्हजीं सून मानतालो. लग्न जावचे पैली ताका आडां-वक शकले ना ते लग्न जातकच ताका कशें सांभाळतले ? बरेंता आनि तो पळें कसो " आशाक हांवें सदांच तुजेकडेन राव म्हणून सांगला " तूं म्हज्येसरीन रावतले ? तूं म्हज्या दोळ्यादृष्टीक रावू नाका. चल लाग चलूक हांगासून. व्हासिबोंर. (आशा कदेलार बसून तोंड धापून रडटा. विष्णुबाब बोल्सांतसून एक नवीन चिरूट काडटा आनि आपल्या तोंडान चिरूट घालून शाणू पै कडेन वता. त्या चिरूटाचें पोत तशेंच शाणू पैच्या तकलेक लायता.) (अजापन) विष्णुबाब हे किद करता तूं ?

विष्णुबाब : तुज्या तकलेक संतापाचो उजो अितलो चडला म्हणून पळौंया म्हळ्ये म्हजो चिरूट पेट्टा जाल्यार. (विष्णुबाब शांत चित्तान आपलो चिरूट पेटयता. शाणु पै आपल्या ग्लासान आणिक काजेल ओतून पियेता.)

विष्णुबाब : शाणू, समज, त्या आशान ताका वोचूं नाका म्हणील्लो. तो राव-तोलो आशिल्लो एकाद्रे. पुण ताजी इच्छा मरची नाशिल्ली. त्या इच्छेक नाइलाजान पायबंद घालचो पडिल्यान त्या इच्छेचो क्रोध जातलो आशिल्लो. त्या क्रोधाची धुसफूस एकादे तांचें जीवन दुःखी करतली आशिल्ली. शाणू, आमी जर भुरग्यांच्या उमेदीक अशे अडौवन दवरूंक लागले जाल्यार आमी खूब पाप करता अशें जातलें, तुज्या सुरेंद्राच्यें स्वतःच्या प्रयत्नांर किदेंय करून दाखौपाचें हेंच वय. प्रवासान तो खूब अनुभव घेंवन येतलो, पैसोय करतोलो थोडोसो. पयस राविल्यान तुजेवेल्यें प्रेमुय वाढ्टलें ताजें. म्हातारपणांन सुख मेळतलें तुका ताजेकडल्यान. इस्तिमसांव भुरगो तो. दादलो मनीस

तूं असो धीर सुटलेल्यासारखो किदें करता !

शाणू पै : (दोळ्यांनसून दुखां काड्टा) आरे बाबा विष्णुबाब तूं मारुतीसारखो आजन्म ब्रह्मचारी. ना बायल, ना भुरग्यें. तुका किदें कळता बापायचें काळीज म्हळ्यार. आरे ताजी आवय मेल्याक हांवून ताजी आवय जाली. ताका सोडून ताज्या सबंध हयातींन हांव एकटो रावूंकना. आता तीन वर्सां म्हाका तो दिसचोना आनि तूं म्हाका धीर सोडूं नाका म्हणून सांगता ?

विष्णुबाब : खरें तुजें शाणू. खरेंच म्हाका कशें कळतलें पितृप्रेम म्हणजे किदें तें ?
(शाणू पैचो खांदो थापटीता आनि मुकान्यान पियेंक लागता. शाणू पै उठ्टा आनि रडणाऱ्या आशाकडेन वता.)

शाणू पै : (ताका थापटून) आशा, बाय वोगी. म्हजी चूक जाली. म्हजी गुणाची सूनबाय तूं. रोडूं नाका. वोगी.

(आशा गदगदून रडटा. मागीर ताका वेंग मारून रडता. इतल्यांन पडो पडटा.)

अंक पयलो, प्रवेश दुसरो समाप्त

अंक पयलो

प्रवेश तिसरो

(शाणू पैचोच बार. सुरेंद्र वचून दोन अडीच महिने जाल्या शाणु पै कार्वंटरार बसून मोर्तोलीचे सिगार ओडटा. तीगजाण मातेयन तांबडे जाल्ये घांटी कावंटरासमोर उबे रावून गटागट ग्लासांनसून काजेल मारतात आनि पैशे दिवन बेब्दे जावन पदां म्हणत भायर वतां. भायर वतना एकटो घांटी ग्लासूच घेवन वता. विष्णुबाब तान मारीत भितर सरता. येतना ग्लास घेवनुच भायर वचपि घाट्यांच्या हातांचो ग्लास अल्गाद झोपूंन घेता आनि तो हाडून मेजार दवरता. रेडियोर एक सुंदर शास्त्रोक्त संगीताची धून लागल्या. विष्णुबाब चिरूट पेटैत आपल्या कदेलार बसता.)

विष्णुबाब : किदें रे शाणु! फोर्त मरे?

शाणू पै : काट्टां दिस. (कावंटरावेल्यान काजेलाची बाटली हाडून एका ग्लासांन ओतून विष्णुबाबाक दिता. विष्णुबाब थंड पियेता. भितल्यान आशा येता. आशाच्या दोळ्याभोंवतीं काळीं वर्तुळा पडून विरहावस्थेत तें बारीक जालां.

आशा : विष्णुबाब, खावंक किदें हाडूं?

विष्णुबाब : कांयच नाका. हांव काजेलाबरोबर कांयच खांयना. काजेल मारतकच किदेय खांवंक शकतां. गुणेसुद्धां खावंक घाल्यार म्होवासारखे लागतात. ए शाणू, हांगा योंवन बस रे. (शाणू पै येवन कदेलार बसता) आनिक एक ग्लास हाड गो आशा (आशा आनिक एक ग्लास हाडून दिता. नांतर काजेल ओतुन विष्णुबाब शाणू पैक

दिता आशा दुसऱ्या कदेलार विचारान बसता.)

शाणू पै : (सवकास पियेत) विष्णुबाब, पोराची खूब याद जाता. पाड पडलेल्या पोरान ओजून एक चिटना बीट धाडल्या. कसाब काळजाचोसो.

विष्णुबाब : शाणू, ठेविलें भगवंते तैसैचि रहावें । चित्ति असूं द्यावें समाधान । वा : वा : शाणु कुकुल्या भुरग्याची आवय करता तसो हुस्को करता मरें तूं.

शाणू पै : ताजी आवय मेल्याक हांवूंच ताजी आवय झाला विष्णुबाब. आनि तो अजूनपासून म्हाका कुकुलोच दिसंता. तुका किदें जालां सांगूक विष्णुबाब' मारुतीसारखे सडाफटींग संन्याशी तूं. तुका कशो कळच्यो जिवीताच्यो कथा आनि व्यथा. एकलो जीव सदाशिव तूं.

(इतल्यांन मोनो बुट-पॉलिशाची कास घेंवन येता. " तुऽऽ " आवाज करीत. पेटी सकयल दवरून ताजेर बसता.)

आशा : मोन्या बाजारांत नुस्तें आयलां रे ?

मोनो : अँऽअँऽ (कुल्यो, शेंवटे आयल्या अशें खुणेन सांगता.)

आशा : गांथन कशी रे ?

मोनो : अँऽअँऽ(देड रुपया, दोन रुपया अशें खुणेन सांगता.)

आशा : (कावंटराचेर वोचून पैशे काढून हाडून ताका दित) चल दोन कुल्यांचे वांटे आनि दोन शेंवट्यांच्यो गाथनीं हाड. ही घे पिशवी. (मोनो तुऽऽ करीत वोचूंक वता.)

विष्णुबाब : हांगा योरे तो मोनो. (मोनो येता आनि नम्र उबो रावता.) हे पांच रुपया घे आनि पांच " कोरोना " चिरूटां हाड. एक " राष्ट्रमत " हाड. तुका चार आण्याच्यो विडयो. चल लाग चलूंक, (मोनो वता. विष्णुबाब आनि शाणू पियत बसल्या. आशा स्वेटर विणीत बसता. ते उठा आनि वचून रेडिओ लायता. रेडियोर संगिताचो कार्यक्रम सोपून कोंकणी बातम्यो लागतात, ताजें अनाऊन्समेंट जाता.)

रेडियोचो आवाज : आकाशवाणी पणजी. सुरेश नाईक तुमकां कोंकणीनच्यान खबरो दिता. आयच्यो मुकेल खबरो.

१- ऑस्ट्रेलियाचे पंतप्रधान आज नव्या दिल्लीक आयले. विमानतळार तांचें दबाज्यान स्वागत जालें.

२- ब्रम्हदेशान ग्रिपीच्या साथेची खूब लोकांक बाधा जाल्या आनि म्हणून ब्रम्हदेश सरकारान भारत सरकारकडेन वखतां आणि हेर मदतीची मागणी केल्या.

३- पोर्तुगालचे पांताप्रधान दोतोर आंतोनियु ऑलिव्हेर सालाझार आज लिस्बोआक सोंपले

विष्णुबाब : शाणू ! शाणू ! (ताजो हात घट्ट धरीत मोंठ्यान) आरे सालाझार मेलो खंयं मरे. मेलो रांणेंचो. इतलो हट्टी. इतलो हट्टी. नेहरूकसुद्धां आयकोलोना

रेडियोचो आवाज : ४– आतांच आयिल्या बातमेन म्हळां कीं पूर्व पाकिस्तानान मोठ्ठें चक्री वादळ जाल्यान लाखांनी लोक मेल्यात. कितलींशींच घरां–दारां आनि झाडां नष्ट जाल्यात. पांच व्हडल्यो बोटी बुडल्यात. ह्या बुडिल्या बोटींनी ५००० टनी " एशिया-ब्यूटी " ही इटालियन कंपनींचो दोन महिन्यापैलीं वास्को हरबराकडसून भायर सल्लेलीय बोट आसा. तांतुचो एकुय मनीस वांचूक ना अशें खात्रीपूर्वक कळता आतां पुराय खबरो आयकात. (येदेवेळ आशा लक्षपूर्वक रेडियो आयकतालें तें एक ' सुरू ' अशी प्रचंड किंकाळी मारून सकयल कोंसळता.)

विणूबाब आनि **शाणू :** (एकदम भांबावन) आगो किदें जालें !

रेडियोचो आवाज : ऑस्ट्रेलियाचे प्रांताप्रधान आज नव्या... (शाणू पैं धोंवून मोठ्यान आवाज करणारो रेडियो बंद करता. कावंटरावेल्यें उदक घेवन आशाकडे धावता. विष्णुबाब आपलो लेंस काढून ताका वारें घालता.)

विष्णुबाब : शाणू तूं बेगीन दोतोर वर्द्यागेर वच आनि ताका घेवन यो. पोराक पित्तबी जालां काय किदें ! (आशाक सावध करपाचो प्रयत्न करता. तें डोळे उगडटा तें पळौन) किदें जालें गो बाय. बुवळ आयली तुका ?

आशा : (शॉकान) विष्णुबाब रेडियो ! एशिया-ब्यूटी !

विष्णुबाब : (ताका आधार दिवन कदेलाचेर बसैता) रेडियोचें किदें जालें ! एशिया ब्युटीचें किदें जालें ?

आशा : सुरु–सुरु... (परतेंय तकलीं मेजार उडैता आनि धुंवळून पडटा. विष्णुबाब भियैन कावंटराकडेन धोंवून एक खोड्डो घेवन येता. आशाक वारें घालता. आशा परतेंय शुद्धीर येता. (शॉकान) विष्णुबाब...रेडियो...एशिया ब्यूटी...सुरु !

विष्णुबाब : आगो अशें अजापशें किदें उलैता तूं. रेडियो...सुरु...जालां किदें तुका बाय ?

आशा : (प्रयासान) विष्णुबाब...एशिया ब्यूटी...रेडियो...सूरु !

विष्णुबाब : (लक्षपुर्वक आयकून [रेंडियो ?] वता आनि रेडिओ ऑन करता)
रेडियोचो आवाज : ह्या बुडिल्या बोटींनीं ५००० टनी एशिया ब्यूटी ही इटालियन कंपनीची दोन महिन्यापैली वास्को हारभराकडसून भायर पडीली बोट आसा. ह्या बोटींचेर पन्नास भारतीय खलाशी...५० इटालियन आनि २५ स्पॅनिश खलाशी आशिल्ये. बुडलेल्यांचो ओजून पत्तो लागूंक ना पुण ते सगळे सोंपलें अशें खात्रीपूर्वक

समजता. आनि अितल्यान आमच्यो आयच्यो खबरो सोंपल्यो. (इतलोवेळ आशा अतिशय वेदनेन तोंडार हावभाव करता. रेडियोर मुजग लागता. विष्णुबाबाच्या लक्षात सगळ्यें येता. तोच शॉकार जावंन आशाकडे येता.)

आशा : विष्णुबाब, म्हजो सुरु !! एशियां-ब्यूटी !! बुडली बोट...

विष्णुबाब : (ताजेकडेन येत) पोरा !! किदें जालें ह्यें ! (आशा रडत दुःखान परतेय बेशुद्ध जाता. इतल्यान शाणू पै दोतोर वर्च्याक घेंवन येता.)

शाणु पै : आतां बरें बसलां म्हळ्यार दोतोर हांगा. घुंवळ येंवन पडल्यें आणि जीव ना वाचा ना. (विष्णुबाब पयस वोचून पुतळ्यासारखो बसता. दोतोरं आशाक एक इनेक्सांव दिता. आशा शुद्धीर येता.)

दोतोर : (ताका तपासता) किदें जालें गो बाय. काल किदें खाल्ल्यें ?

आशा : विष्णुबाब !! पापा !! सुरु !!

शाणू पै : (भियौन) किदें जालें बाय तुका ? म्हजी सुनबाय ती ? दोतोर !

दोतोर : शाणूबाब वोगीच भियोंनाका पळौया. ताका भितर व्हरून तपासतां हांव. चल गो बाय. उठ. (शाणू पै आनि दोतोर आशाक आधार दिंवन भितर व्हरता. इतल्यान मोनो " तूऽऽ " करीत पिशवेंत सामान भरून येता.)

विष्णुबाब : (ताका पळौन) मोनो ! हांगा यो. (मोनो नुस्त्याची पिशवी घेंवन येता) वच आनि आशाच्या आवयक सिताबायक हांगा आपैल्या म्हणुन तिज्या आशाक माश्शी घुंवळ आयल्या म्हणून सांग. (मोनो भेदरून भितल्या दाराकडे वोचून एकदां पळेता आने बेगीन धांवत भायर वता. विष्णूबाब फेणी ग्लासांत विमनस्कपणान ओतैता आनि ग्लास एकादमांन सोंपैता. दोनुय हात कपलाचेर दामून धरून विषण्ण बसता. इतल्यांन मोनो धांवत येता आनि ताज्या फाटोफाट विधवा सिताबाय भियेंन गुळी जांवन येता. सिताबाय वय पंचावन. म्हातारपणाच्यो खुणा तोंडार दिसपी बायल विष्णुबाबाक पयलींच तसो बशिल्लो. पळोन.)

सिताबाय : (सामकी भियोन) विष्णुबाब, हो मोनो किदें खुणो करून सांगता तेंच कळना. आशाक किदें जालें ? आता खंय आसा तें ? (दोळ्यांक पदर लायता आनि एवस्यान तेवस्यान पळेता)

विष्णुबाब : (तिका धीर दिंवक) आगे सिताबाय अशी ओगीच भियौंक नाका पळौया. आशाक कांयच जावना. भितर आसा तें. दोतोर वर्दी तपासता ताका.

सिताबाय : आगे बाये ! किदें जालें मज्या पुता (धांवत भितर वता. मोनोय भितर वता. विष्णुबाब आनिक थोडी फेणी मारता आनिक दोनूय हातानी कपल दामून

धरून चिरुटाचे भपकारे सोड्टा. इतल्यान शाणू पै आनि मोनो भायर येतात. शाणू पै येवन विष्णुबाबासमोरच्या कदेलार बसता. मोनो पॉलिसाचे पेटयेर बसता)

विष्णुबाब : शाणू,! दोतोर किदें सांगता? सामकें शुद्धीर आयलें मरे तें?

शाणू पै : शुद्धीर आयल्यें. पुण दोतोरान ताज्या आवयक भितर दवल्या. आनि म्हाका भायर रावूंक सांगलां. ताका आनिक तपासूंक जाय म्हण्टा. (विष्णुबाब केदेंवेळ वोग्गी बसता.)

विष्णुबाब : शाणू, मनशांन म्हण्टा तें नशीबान आसा तें भोगूंकूच जाय. प्राप्त परिस्थितीक धीरान तोंड दिवंक जाय. तूं भियेंव नाका. ताका कांयच जावक ना.

शाणू पै : विष्णूबाब हो कर्मकट्टो पोर घरांनसून गेल्याक पोरान साम्कें मनांक लावन घेतलां. बावड्याचें तोंड सुकून साप आमलीकशें बावलां. ह्या कसाबाक एक चिठीसुद्धां घालपाची याद जायना म्हाका एक नाका घालूंक. पुण ताका तरी. गुणाचें पोर तें.

विष्णुबाब : शाणु धीर धर. धीर सोडूं नाका. संकष्टां येता तीं हजारांनी बरोबर येतात. एकटींदुकटीं यनात. समोर येतां तें सोंसपाची तयारी दवर (ताजी फाट थापटीता. इतल्यान भितल्यान दोतोर आनि सिताबाय येता. दोतोर वर्दांचें तोंड सामकें गंभीर जालां)

विष्णुबाब आणि **शाणू पै :** (बरोबर) दोतोर, किदें जालां?

दोतोर : (थंडपणान कदेलार बसून इवटेन तेवटेन पळौन) शाणुबाब, तुमचो सुरु खंय गेला?

शाणू पै : नतद्रष्ट भायरो जाल्लो पोर. म्हाका सांगनासतानांच बोटीर नोकरी करूंक गेला तो. दोन मयने जाले. अजून आपुण जितो आसा काय मेलो तें कळौपाक एक चिठसुद्धां धाडूंक ना. हें पोर तो गेल्याक सामकें बावून गेलां किदें जालां दोतोर म्हज्या सुनबायक?

दोतोर : शाणुबाब, तुजी सुनबाय? म्हणजे प्रिवाद लग्न जालें काय किदें तुज्य चल्याचें? (विष्णुबाब स्थितप्रज्ञ एका बाजूक पळैता)

शाणू पै : तशें लग्न जांवंक ना. पुण तांच्यें ठरिल्यें. म्हज्या मनान हें तुळशीचें लग्न जातकच पयल्या मुहुर्तार तांचें लग्न करपाचें आशिल्यें. पुण हो कर्मकट्टो दरिद्री जगप्रवासाक गेलो न्हंय हो.

दोतोर : (गंभीर जावन) शाणूबाब, आशाक दिस गेल्या. दोन अडीच महिने तरी जाल्या,

विष्णूबाब, शाणू पै आनि **सिताबाय :** किदें दोतोर?

दोतोर : हय शाणूबाब, आशाक दिस गेल्या. तुमी सुरुक पत्र बरौन तावडतोब हाडात. (सिताबाय " देवा " अशें उच्चारून जमनीर बसून धोंपरांन तोंड लिपौन रडटा।)

शाणू पै : अशें कशें जाल्लें हें विष्णुबाब ?

दोतोर : शाणूबाब, आयिल्या परिस्थितीक तोंड दियात. त्या अनाथ आश्रय-धुवेक आनिक त्रासांत घालूं नाकात. सुरुक तावडतोब आपौन तांचे रोखड्यारोखडें लग्न लायात.

शाणू पै : पुण दोतोर, म्हाका ताजो पत्तो खबर आसपाक तांनें म्हाका खंय गेला, खंय वता हें सुद्धा कळौंक ना. ताका आतां कसो हाडपाचो. (आशा वंटीचो आधार घेवन भायर येता. सामकें अर्धमेलें जीवन.)

आशा : (मोठ्यान आड्डून) पापा, सुरुची बोट बुडली. एशिया-ब्युटी बुडली. सुरु गेलो आमकां सोडून (आनि परतेंय आवयसरेन वचून) बाय ! ! (धुंवळून पडटा. सिताबाय ताका सांवरता. सगळे शॉकार जातात.)

शाणू पै : (विष्णुबाबाचो खांदो हालैत) विष्णुबाब, हें किदें सांगता ? खरें हें ? सुरुची बोट बुडली ? सुरु गेलो म्हाका सोडून ? देवा ! आतां किदें करूं हांव !

(शाणु पै विष्णूबाबाचेर कोंसळता. विष्णुबाब ताका घट्ट वेंग मारता. ताका थापटीता. इतल्यान पडदो पडटा.]

अंक पयलो समाप्त

अंक दुसरो

प्रवेश पयलो

(स्थळ तेंच शाणू पैंलो बार. आरमारीच्या उजव्या कुशीक सुरेशाचो व्हडलो फास्केन घाल्लो फोटो. ताका एक चंदनी हार घाल्लो आसा. बाराच्या कावंटराचेर ताम- रेती परत्यो दवल्या. म्हणजेच शाणू पैन बार चलौप बंद केला. स्टेजीर दुःखाचें वाता- वरण पसरलां. पयससून खंयचीतरी करुण धून आयकूक येता. शाणू पै सामको हबकला चल्याच्या मरणाच्या दुःखान ताजें खाड बोटभर वाडलां. स्टेजीर एका मेजासरेन शाणू पै खाडांत बोटां घालीत विचार करीत दुःखान बसला दुसऱ्या मेजार सिताबाय आनि आशा बसल्या. सिताबाय भकास नदरेन पळेता. आशा तकली मेजार अडौन कदेलार बसलां. शाणू पै फक्त भकास नदरेन आयकता)

सिताबाय : बाय आशा, रोडूं नाका. रडून रडून कितलें रडलें. किदें जांवचें पडलां अशें रडून रडून ? आमीं ह्या परिस्थितींतसून किदेंतरी वाट सोधून काढूंक जाय. मन घट्ट कर पोरा. तुजें फुडाराक खूप आयुष्य उल्लां. म्हजे धा सोपले पांच उल्ले. तुजें कांयच जांवक ना ओजून.

आशा : (निक्षून) बाय, म्हाका दिस गेल्या म्हणून हांव लजेन रडना. हांव रडटा म्हज्या सुरुक. म्हज्या एकल्याच आधाराक. म्हाका अितलें सांगून गेलो. आमच्या भावी आयुष्यांची अितलीं सुंदर चित्रां रेखाटलीं आमीं दौधानींय ! पुण गेलो. म्हजो सुरु गेलो म्हाका एकटें सोडून.

सिताबाय : पुण पोरा, तुजें लग्न जायनासतानां तुका दिस गेल्या. तुवें तुज्या फुडाराचो किदेंतरी विचार करुंकुच जाय. तुज्या आयुष्याचो फुकट गोबोर करूंक नाका. अशे कितले दिस रडून काडलें तूं ? अशें जाय त्या चलयांचे पावल वांकड्यें पडटा.

आशा : (चवताळून) बाय तुका किदें हांवें पाप केलाशें दिसता ? म्हजें पावल वाकडे पळ्ळाशें दिसता ? म्हाका हांवें कांयच पाप केलाशें दिसना. बाय आमचें लग्न जाल्यें. दुष्यंत-शकुंतलेचें जाल्यें तशें आमचें लग्न जाल्यें.

सिताबाय : पोरा, तुमचें लग्न जाल्यें अशे तुका दिसता-तू मानता. म्हाका दिसता तुमचें लग्न जाल्येशे. हांवुय मानीन तुमचे लग्न जालां म्हणून, पुण जगाचें किदें ! जग मानचेंना तुमचें हें लग्न. जग तुजेर थुंकतेलें. म्हजेर तुजी आवय म्हणून थुंकतलें. तुज्या प्रेमाचें कांयच सुयेर-सुतक आसचेंना जगाक. बाय ह्या जगान दिस काडलें जाल्यार जगाक जाय तशेंच वागूंक जाज. उदकांत रावून नुस्त्याबरोबर दुस्मानाकाय केली म्हळ्यार जातां ?

आशा : (निक्षून) अशें आसा जाल्यार बाय म्हाका जगाची पर्वा ना. हांव तूं सांगता तशें गर्भपात करून घेवचेंना. हांव पोटांत भुरगें घेवन म्हज्या घरांत रावतलें. (एकदम उठून शाणू पैकंडे वोचून रडत ताच्या पायांर घालून घेता.) पापा, पळे ह्या तुझ्या सुनेचे हाल. तुज्या म्हज्या सुरुचो आंकूर हांव वाढैतां. तुमचो नातू तुमकां दितां. म्हज्या बायक. म्हज्या मनांन न्हंय न्हंय त्यो कल्पना घालूं नाका म्हणून सांग. ताका. हांव पिशें जातलें. पिशें जातलें हांव. जीव दितलें हांव. पापा, हांवें तुका म्हजो मांव मानलो. सुरुक म्हजो घोव मानलो. ह्या घरच्या वातावरणाक म्हजो संसार मानलो. म्हाका हांगाच रावूंनी पापा. म्हाका धाडूं नाका ह्या घरांनसून. म्हाका गर्भपात करपाक लांव नाका. म्हज्यें बाय म्हणटा तशें जगासारखे लग्न जांवन म्हजो सुरू गेल्लो जाल्यार तुमी म्हज्या पोटाच्या गर्भाक मारून उडै म्हणून सांगतले आशिल्यें. पापा, नाका म्हाका अशें करूंक दिवक हांव तुज्या सुरुची बायल. तुमची सून. तुमच्या धुवेसारखी (आशा ढळढळा ताज्या पायांर पडून रडटा सिताबायुय दोळयांक पदर लावन रडटा. शाणू पै आशाच्या तकलेर थापटीत रडटा)

सिताबाय : म्हज्या पुता ! तुज्या पोटांन वाडटा तो गर्भुच अपशकुनी आनि दुश्चिन्हा सारखो पळे. आपुण येनाफुड्येंच तुज्या घोवाक—आपल्या बापायक मारून उडैलो. शाणुबाबाक पुत्र--वियोगाचें दुःख ह्या म्हातारपणांन दिलें. म्हजें बाय तें. नाका गो आनिक विटंबना करूंक वेंवक. चूक जाली तरी सुधारपाची संध आसता. ती संध घेवपाक वेळ आसता आनि तो वेळ होच. पोरा, तुवें किदें करपाचें ठरौक जाय तें आता हांवे दोतोर बर्याकडेन ठरैलांसुद्धां. सज्जन मनीस तो. ह्या कानांचे त्या कानांक कळचेंना. तुका दुसरें लग्न करपाक मेळटलें. दुसरो संसार करूंक मेळतोलो. जगान आपणांक जायतें

काय सदांच मेळटा ? म्हज्या एकल्याच धुवेच्या आयुष्याचो जाता तो गोबोर हांव उगड्या डोळ्यांनी कसो पोळौं ?

आशा : बाय, हांव लौकिकदृष्ट्या लग्न जातकच विधवा जाल्यें जाल्यार तूं म्हाका गर्भपात करपाक अशेंच सांगतलें आशिल्यें ? दुसरें लग्न कर म्हणून सांगतलें आशिल्यं? बाय (सिताबायकडे वोचून रडत) कित्याक गो पापया अशें निष्ठूर जाता ? त्या म्हज्या पोटांच्या आंकुरान तुजें किदें केला. तो अपशकुनी आनि दुश्चिन्ही किद्य क ? बाय त्या गर्भाखातीर हांव जितें उुलें नाल्यार जीव दितलें आशिल्यें हांव. हाव मरून वतलें आशिल्यें ' तू भियेंव नाका. हाव आसा तुज्या पोटान. हाव तुज्या सुरुची निशाणी. म्हज्याखातीर तूं रांव. म्हाका जन्म दिंवक म्हाका वाडौंक, म्हाका सांभाळूंक तूं जग. हाव तुका सुख दितलो ' अशें म्हाका ताणे सागेले म्हज्या स्वप्नान येवन धीर दिलो. बाय म्हज्या सुरुची याद नष्ट करपाचें तुवें किदें येवजिला हें ? (सिताबाय फुड्ये येवन रड्टा आनि दोगूयजाणा एकामेकांक वेंग मारून रडात)

सिताबाय : नाका गो पोरा म्हज्या रडूंक. म्हाका ह्या चार दिसांक भयानक स्वप्ना पडात. अभद्र दिष्टी पडा. आजूच फांतोडेर पळे कसलें भयाण स्वप्न ते ! तूं आनि हांवशी दोगुयजाणां फुडें धांवतात. आनि आमच्या फाटल्यान लोकांचो एक मोठो चोमो लागला. आमका गाळी घालीत, गुणें फेंकीत ते आमची दोगांयचीय विटंबना करपाक आमच्या फाटल्यांन लागल्या आनि आमी रडतरडत धांवतात. अितल्यांन आमची वाट आडौन एक अक्राळ-विक्राळ कालोकिट मनिस उबो रावता. आपलें भयानक तोंड उगटा आनि आमी किळच्यो मारीत आसतानांच आमकां दोघांकुय गिळता. हांव मागीर किळच्यो मारीत जागें जाल्यें. देवा ! किदें हें तूं भोगयता आमकां ? खंयच्या जन्माक केल्या पापाचें फळ हें ?

शाणू पै : (शांतपणान) सुनबाय (दोगुय जाणां. शाणू पै कडेन पळेता) सुनबाय हांगा यो. बस अशें हांगा. (आशा मुकाट्यान येवन बसता.)

सिताबाय : शाणूबाब आतां तुमीच आमकां सांबाळात.

शाणू पै : सुनबाय, जेन्नां जेन्नां हांव तुका पळेता तेन्नां तेन्नां म्हाका म्हज्या सुरुची याद जाता. तांतून आतां आनि आमचो सुरु ना ह्या जगांन. सुनबाय, तूं म्हण्टा तसो तुज्या पोटांचो गर्भ ही एकुच याद दवरून गेला म्हजो सुरु. ती याद आमी वाडौंवंकुच जाय. पुण त्या खातीर तूं, सिताबाय आनि हांव वास्को सोडून मुंबय वोचूंया. मुंबय म्हजो एक मित्र आसा. तागेर रावुंया. तुजो बांयटेंर जातकच हांव भुरग्या घेंवन रावतां. ताका म्हजेसरीन दवरतां. ताका वाढैता. जगांन कोण्णांक तें भुरगें तु अशें कळचेंना. मागीर म्हज्या धुवेचें करचें तसे तशें हांव तुजें लग्न करप म्हणजे पाप न्हंय. परिस्थिती ही. परिस्थितीखातीर कितल्योशोच करच्यो न्हंय त्यो गोष्टी करच्यो पड्टात

बाय, तेन्नां आमी फाल्यांच हें घर सोडून मुंबै या हांव तुका केन्नांच आधार दिल्याशिवाय रावचोंना.

आशा : पापा...पापा...हें तं किदें सांगता म्हाका.

शाणू पै : बाय, आशा, हांतुंन हांवें तुका कसलेंच पाप करूंक सांगलेंना. तुका गर्भ-पात काय करचो पडना. तुज्या आयुष्याची धुळधाणुय टाळूं येता.

आशा : पापा (उठून उबें रावता) जाणां पापा. सुरून वता आसतनां म्हाका किदें सांगलें तें ? म्हणलें, " आशा, तीन वर्सांनी हांव असोच एक दिस येतलो. तूं त्या जनेलांन आसतलें. हांव फाटल्यांनसून येंवन तुजे दोळे धांपतोलों. तूं हांगाच राव. म्हज्या पापाक सोडुन रावूं नाका. हें घर सोडूं नाका. " पापा, आतां तुमीच सांगा. म्हज्या सुरुचें उतर हांव कशें मोडूं ? ना पापा. आमी हांगांच रावुं या. जगाची पर्वा करी नासताना. हांवें कांयच पाप करूंक ना. तुमका लज दिसून हें घर सोडपासारखें हांवें कांयच करूंक ना. (भावनेन ओथंबून) तीन वर्सांनी म्हजो सैरें असोच एक दिस येतलो. हांव ह्या जनेलांत आसतले... (रडटा. इतल्यान भायल्यांनसून खिळी वाजैल्याचो आवाज आनि मागीर ' एक तत्व नाम दृढ धरी मन ' अशी विष्णुबाबाची तान. शाणू पै वोचून दार काडटा. विष्णुबाब भितर येता. सदच्याचसारखी स्थितप्रज्ञ वृत्ती आसता ताजी)

विष्णुबाब : (कावंटराफाटल्यान वोचून आपुणुच एक बाटली आॅनि दोन ग्लास हाडून शाणू पै बसला त्या मेजासरीन येंवन बसता. दोनुय ग्लास फेणयेन भरता आनि एक ग्लास शाणू पैक दिता) घे शाणू. पिये. बरें दिसतलें.

शाणू पै : आनि बरें दिसपाचें किदें उल्लां आतां, विष्णूबाब. सगळें जगूच कोसळला. थंय हो सोरो किदें करतोलो ? (पुण शाणू पै एका दमान ग्लास सोंपयता.)

विष्णबाब : (सवकास पियेतं) शाणू, निकतोच हांव येतना दोतोर वदों म्हाका मेथळो.

सिताबाय : किदें म्हण विष्णुबाब दोतोर ?

विष्णुबाब : सिताबाय, तुवें जें किदें ताजेकडेन ठरैलां तें ताणें म्हाका सांगल्यें.

सिताबाय : तुमकां किदें दिसता, विष्णुबाब ? हांवें ठरैलां तें बरें काय वायट ?

विष्णुबाब : (चिरुट पेट्यत एक झुरको सोडटा) तुवें ताका सांगला तें सामकें वायट. एकदम घातकी उपाय तो. तुज्या चलयेच्या जिवाकसुद्धां अपाय जावंक शकता तांतून. (सिताबाय रडूंक लागता.)

शाणू पै : हें टाळपाक म्हाका दुसरो एक उपाय सुचिल्लो विष्णुबाब. हांवें आनि ह्या

दोगांनीय मुंबै वोंचून वर्सभर रावप. हाने जन्म दिल्या भुरग्याक हांवे पाळप. आनि योग्य संधी येतकच ह्या आशाचें दुसऱ्या बऱ्याशा भुरग्याकडे लग्न लांवन दिवप. तुमी दोतोर आनि आमी तीगजाणा सोडून ही गोष्ट कोणाकुंच कळची ना.

विष्णुबाब : शाणू, ह्या चलयेचें लग्न दुसऱ्या कोणाकडेनुय करपाक हें तयार जायत शें दिसना. एकेकडल्यें तोडून दुसरेकडेन लावपाक ह्या चलयेचें प्रेम म्हणजे आम्याचें गार्फ न्हंय. ह्या घरांच्या प्रत्येक वस्तुनीं, प्रत्येक गोष्टीनीं, प्रत्येक जीवांनी त्या बापड्याक सुरु दिसतोलो. ताज्या पोटांन जो तुज्या सुरुचो अंाकुर वाडा म्हणून आतापर्यंत तें ह्या अवस्थेनूय जगूंक शकलें केवळ ताजो अंश वाढौपाखातीर तें जगता. सुरु ताका ह्या घरांनुच दिसतोलो म्हणुन तें फक्त हांगाच रावूंक सोदता. ताका दुसरेकडेन व्हरप म्हणजे ताका तोडप. ताका करपप. तसलें पाप करूं नाका शाणु तूं. हो एदोव्हळ्ळो आघात सोंसपाची शक्ती ताका फक्त ह्या घरांन रावून मेळतली. प्रेमांत पडिल्या मनशाक आपुण प्रेम करता त्या मनशाफुडेंय कुबेराच्या धनाचोसुद्धां व्हालोर नासता.

आशा : विष्णुबाब, तुमी एकदम म्हज्या मनांचें, काळजांचें. देवान उलौंक लायिल्या उलैले. खरेंच बाय, पपा म्हाका मर म्हणसर हें घर सोडून वचपाक लावंक नाकात. म्हज्या सुरुचो आंकूर जन्मूनी. हांव ताका वाडैता. ताजी देखभाल करीत जगतां. पापा खरेंच विष्णुबाबाचें आयकात तुमी. आमी गोंयकार सत्यवान सावित्रीच्या हिंदुस्तानांचे सत्यवानाक आडमृत्युं आसा हें जाणा जींवनसुद्धां सावित्रीन एकदां मनांन वरलेल्या सत्यवानाक कायमचो घोव मानलो. मागीरें हांव सुरुक कंसो मझो घोव मानूं नका ?

सिताबाय : बाय आशा, आमी पोरा तुजें दुस्मान हयगो ? तुवें पापया ओळून म्हजेअितले पावसांळे पोळौंक ना. लग्न जांवंन विधवा जातकच आमच्या वाट्याक येवपी दुःखां, यातना तुवें ओजून सोंसूंक ना. तूं भुरगें आसा. लोकांक तूं मातसुद्धां भियौव-अशें तुका आज दिसता. समाज कंटक लांडगे कशे सुळे विचकून तुका कुडके कुडके करून पिनून खावपाचीं तयारी करूंक लागले की तुका तितलो धीर उरचोना. तितलें काळीज रावचेना. मागीर तेन्ना तुका आमी आतां सांगता तें पडलें. पुण पोरा म्हजें आयक. तेन्ना खूब उशीर जाल्लो आसतोलो. खूप उशीर जाल्लो आसतोलो. (पायांन तकली लिपैंन रडा)

शाणू पै : खरेंच सूनबाय. तुका हांव म्हजी सूनबाय मानतां. तुज्या पोटाच्या गर्भाचो हांव आजो हैंय हांव मानतां. तुवें किदें पाप केलां अशेंय म्हाका दिसना. पुणून ह्या समाजांन जर तूं रावतलें जाल्यार समाजाच्यो रूढी पाळच्योच पडा. तूं पाळचेंना म्हणून समाजाकडे दुस्मानकाय करूंक गेल्यार तुकाच जळून वच्यें पडलें. तुकाच यातना जातल्यो. आनि तेन्नां आमचे हात बांधून बेंवन आमकां ओग्गी रावून तुजी विटंबना

जाताती पळौची पटली पोरा, माश्यें शाण्यासारखें वाग. सांग विष्णुबाब. तूं तरी सांग, हांव किदें करूं ? कसो वागूं ? किदें करूं ? (दोनुय हातानी तकली गच्च धरता)

विष्णुबाब : शाणू, हाका एकुच उपाय आसा. तकली शांत दवरून, उचंबळ जायनासताना तुमची आयकुपाची तयारी आसा जाल्यार ठलैता.

शाणू पै आनि सिताबाय (बरोबर) **:** सागा विष्णुबाब सांगा. कसलो उपाय आसा !

विष्णुबाब : आशाचें लग्न म्हजेकडेन करात.

आशा, सिताबाय आनि शाणू पै : (आश्चर्यान बरोबर आड्डून) किदें ?

विष्णुबाब : हांव आशाबरोबर लग्न करता.

शाणू पै : वि णुबाब, पडिल्याक आनिक खोंट कित्याक मारता ? न्हंय त्या वेळार कसलींय फकणां किदें ?

विष्णुबाब : (निर्धारान) तुमच्या सगळ्या अडचणीचेर एकुच उपाय. आशाचें लग्न म्हजेबरोबर करप.

शाणू पै : (धांवून वचून विष्णु कामतीलो गोळो धरून) विष्णुबाब, ह्या शाणू पैल्या सुनेक दुमऱ्या म्हाताऱ्यान अशें किंय म्हणील्यें जाल्यार हांव ताजो गळो सबकास दामून जीव घेतलो आशिल्लों. (विष्णुबाब हिसडो मारून आपलो गळो सोडयता आनि शांतपणान कदेलाचेर बसता)

विष्णुबाब : शाणू गाढवा. तुका हांवें नागडो भोंवताना पळेला. तूं म्हाका किदें गळो दामून मारतोलो. (रागान) म्हाका मारून तुज्या नातवाच्या बापायक मारतोलो ? (शाणू पै आनि सिताबाय आं करून एकामेकांक पळेतात)

शाणू पै : म्हातारो चळ्ळो हो. आशा मोन्यांक मास्सो दोतोर वर्याक आपैंक धाड. तोपर्यंत सांभाळूया हाका.

विष्णुबाब : (रागान, रोतान शाणू पैक लागीं ओड्डून) शाणू, शाण्या, गाढवा. उचंबळ जायनासतना शांत तकली दवरून म्हजें पयलीं सगळें आयकून घे आनि मागीर फटफट करून उड. गाढवा, रेड्या हांव तुज्या बापायपरस व्हडलों. ह्या तुज्या सुनेच्या-बद्दल म्हज्या मनांत पाप आसा अशें तुका दिसता ? ह्या आशान ह्याच घरांत रावप ह्याच घरांत मानान लोकांन कसलीच दिशफाम जायनासतना तुज्या नातवांन हांगा जन्मप. हाजी समाजांन विटंबणा जावची न्हय म्हणून हांव फक्त हाजो नांवाचो घोव. म्हज्या छायेंन हें आसतनां खंयचो समाजकंटक कसो लांडग्यासारलो त्रास दितां तें हांव पळेता. बाय आशा, कर्ण आनि शकुंतला हांच्या वांट्याक आयिल्यें जीणें तुगेर जातलो त्या चल्याक किंवा चलयेक भोगचें पडचें न्हंय अशें म्हाका दिसता. तुका जगांन बोट

दाखैल्यें जाल्यार तुज्याखातीर हांव जगाक मूठ दाखैतोलो. शाणू, गाढवा ही म्हज्या नातीसारखी म्हाका, तुज्या सुरुबद्दल आनि हाजेबद्दल म्हाका खरोखरच प्रेम दिसता. हाज्या आयुष्याचो गोबोर जाल्लो हावें उगड्या दोळ्यांनी पळौव नये अशें म्हाका दिसता. म्हणून हो उपाय सांगलो. (एकदम गहिंवरून) पोरा शाणू, तुज्या सुरुविषयीं खूब दिसरे म्हाका. म्हाका ताजे गुण आवडट्ाले. ताजी स्वतःच्या पायांर उबो रावंपाची जिद्द, धाडस करपाची आवड, तडफ पळौन म्हाका म्हजो चलों असो आसचो अशें दिस. पोराक प्रवासाक वचपाची कसली दुर्बुद्धी जाली कोण जाणां. (निश्चयान) शाणु, सिताबाय तुमी हांवें सांगलां ताजेर अवश्य विचार करात. परवांपर्यंत म्हाका सांगून धाडात. म्हजो संशय येता जाल्यार अवश्य तुमी म्हाका तशें सांगांत. तुमका म्हजो फोर्स ना. पुण ह्या म्हज्या नातीक हालांन उडौव नाकात. वतां हांव. (विष्णु पै शांतपणान वता. उरिल्ली तिगुयजाणां आं तोंड करून पळेता आसतानांच पड्डो पड्डा.)

अंक दुसरो, प्रवेश पयलो समाप्त

अंक दुसरो

प्रवेश दुसरो

(स्थळ : तेंच. दोनुय बारांची मेजां एकठांय करून तांचेर एक स्वच्छ धवो तुवालो घाला. ताजेर एक फुलांनीं भरिल्यें फ्लावरपॉट दवल्लां. कावंटरार आड्ड्या दवलेल्या तामरेतीनीं बार सध्या बंद आसा तें दिसता. त्या मेजाकुशीक केळम्याचे गबे लावन तुळतुळीत तकली आनि सरळ उबी शेणी आशिल्लो एक भट लग्नाच्या होमाची तयारीं करता. लागींच तबकांत फुलां, उजवातींबी आसात. मोनो धांवत भितल्यान एक आम्याच्या पानांचो हार मुख्य दरवाज्याक लांवक हाड्टा. तामरेतीर चढून तो लायता.)

भट : मोन्या, भितर वच आनि केळीं, नाल्ल धेंवन यो पळौया.

मोनो : (भटाकडेन हळुच येवन ताझ्या शेणयेक सासपीत) अँऽ अँऽ (किदें काय म्हणून खुणेन विचारता.)

भट : मोन्या, म्हाका आफड्ं नाका आं. म्हाका परतो न्हांवचो पट्टोलो. (मोनो धांवत भितर वता. इतल्यान भायल्यानसून दार वाजैल्याचो आवाज. भटमाम वोचून दार उगड्टा. भायल्यानसुन रेजिस्तु सिविलाचो ताबेलियांव आनि ताजो इस्क्रिव्हांव येतात. ताबेलियांव किरिस्तांव आनि इस्क्रिव्हांव मोयर.)

ताबेलियांव : (भटाच्या फाटीर हात मारून) भोटा, शाणूपोय आनिग विष्णु कामोतीं आहा मुरे ?

भट : (रागान) काय ह्यां ? आफुडलें मां तुमी ? न्हांवचां पडलां म्हाका आता (रागान चलत भितर वता. अितल्यान मोनो केळी घेवन येता. जोरान भायर येता तो ताका आपटता. मोनो परतोय ताज्या शेंणयेक हात लायता. भट रागान ताका धुकलून भितर वता.)

इस्क्रिव्हांव : मोन्या सगळे लोक खंय रे ?

मोनो : अँऽ अँऽ (आपैता, तुमी बसा अशें खुणेन सांगून तांका कदेलार बसैता ताबेलियाव भयंकर खादाड आसता. हळूच एक पडग्वांनचें केळें काडून सोलून खांवक लागता)

इस्क्रिव्हांव : दोतोर येस्ती ए देवोसांव दे कासामेंतु आफडूंक जायना सिंयोर तुवें

ताबेलियांव : (शांत केळें खायत) सिंयोर इस्क्रिव्हांव पुर्तुगेज अुलौव नाकाय रे आता दोतोर सालाझार लेगीत मेलो. मोयर जालो म्हणून किते जालें ? कोंकानी अुलौय. काजार लायतोलें आमी पोयलीं रेजिस्तु कोरून. ह्या भोटाचें देवोसांव आनि कोहोलें ? (केळें सामके सोलून खायत कळ्याची साल ताज्या हातान दिता. इतल्यान शाणू पै आनि विष्णुबाब भितल्यानसून येतात. ताका पळौन नेव्हॉस जाल्लो इस्क्रिव्हांव साल बोल्सान उडैता आनि ती कशाभाशेन लिपौपाचो प्रयत्न करता)

विष्णुबाब : बोंदीय सिंयोर ताबेलियांव (कावंटरार वोचून फेणयेची बाटली आनि दोन ग्लास हाड्टा)

ताबेलियांव : (खोशी जावन) ओब्रिगाद सिंयोर कामोती. नाव तें क्वालकेर कोयसा पारा कुमेर ? (विष्णुबाब शाणू पैक अर्थपूर्ण पळेता. शाणू पै होंमाकडेन देवल्लेलों केळ्यानी भरिल्लो पडगोच मेजार दवरता. ताबेलियाव फेणी आनि केळी हांचों यथास्थित समाचार घेंवक लागता.) सिंयोर कामोतीं. व्होकोल खुंय रे. आपौय बेगीन. रेजिस्तु रोकडेंच कोरुंया. (इतल्यान सिताबाय आनि व्हंकलेचो ड्रेस घालून आशा भायर येता.) ओव मेवु देवुश. अितली नेटी व्होकोल सिंयोर कामोतीं ? (आश्चर्यान आशाक पळेत रावता.)

विष्णुबाब : (निश्चयान) ओ सिंयोर ताबेलियांव. तुजे काम तूं कर पळोया. (फेणयेची बाटली उचलता. ती थारौन तो आनिक पियौंक आपलेकडीन घेता.)

ताबेलियांव : इस्ता बें. सिंयोर इस्क्रिव्हांव. रेजिस्तु कोर. तुजें नांव कितें गो ?

आशा : आशा.

ताबलियांव : (आनिक केळें तोंडान कोंबून) मुईतु बेंम. तुका हो म्हातारो घोव उपकाता ?

आशा : (सकयल तकली घालून) हय.

ताबेलियांव : (चड कोफियांस भेवन) तुका पेरंसिगीर कोरून तुज्यालागीं काजार जायना मूं हे फोर्सान काजार कोरूक सोदिना मूं ?

विष्णूबाब : (तिडकीन) ओ सिंयोर ता. चड उलौंच नाका तूं. पुर्तुगेज गेले आतां. (भायरसून येता त्या मोन्यांक) मोन्या, ती बाटली आनि पडगो उखल पळोया.

ताबेलियांव : बोरें बोरें सिंयोर कामोतीं (मोन्याक बाटली आनि पोडगो व्हरपापासून आडायता) आतां तूं सांग सिंयोर कामोतीं. तुका ही नेंट्टी व्होकोल उपकात्ता ?

विष्णुबाब : शांतपणान चिरूट पेटौन) हय सिंयोर ताबेलियांव.

ताबेलियांव : मुयतिसिमु बेंम. म्हाका एक दी मुरे. येव केर फुमार. (विष्णुबाब एक चिरुट काडून ताका दिता. ताबेलियांव खुष जावन " ओत्रीगाद " म्हणत तो पेटौन ओढ्टा.) सिंयोर इस्क्रिव्हांव सोगळयें बोरौन घे. पुराय बरौय. (इस्क्रिव्हांव वोग्गी रावून बरोन घेता. इतल्यान भितरसून भट दुसरे खेप न्हावन दुसरो मुकटो न्हेंसून येता.)

भट : शाणूबाब, विष्णुबाब, मुहूर्त जवळ येंवक लागलो. लागूं मा तयारेक ?

ताबेलियांव : (एकदम उठून भटाक दोनुय खांदाक धरता.) ओ सिंयोर भोट. आमीं लायलेंय हांगेल्यें काजार. तूं चोल घोरा आता. पुणून पोयलीं मास्सीं तेरुतींमुन्यु म्हणून आसिनात कोर.

भट : (चवताळून) अब्रम्हण्यम शाणूबाब, हो किरिस्तांव बघ मा दुसऱ्यांदा आफुडलो म्हाका. कसली पिडा जाल्या हाका. चांडाळ पापीं हो. (रागान भितर वता. आपल्या करणेर खुश जांवन आपुणुच गदगदून हांसता.)

विष्णुबाब : (थंडपणान) सिंयोर ता जालें तुजें काम ?

ताबेलियांव : कित्याक तापोता हो भट. येस्ती ए इन्सुल्तु. तुमी कोंकणें केन्ना मोट्ठोले ह्यो सुपरस्टिसांव, सिंयोर कामोतीं ?

विष्णूबाब : सगळया मनशांक सुपरस्टिसांव हें आसताच, सिंयोर ताबेलियांव पुर्तुगालाक वच. फ्रान्सांक वच, ओव अमेरिकेक वच. सगळे मनीस हाडामासांचेच जाल्ले आसता. (गदगदून हांसता.)

ताबेलियांव : (निर्दंवन वरमता) सिंयोर इस्क्रिव्हांव हांगेल्यो दोगांयच्योय आसिनातुरी घे आनि हांका सेर्तिदांव पिनून दी चोया. (इस्क्रिव्हांव, आशा आनि विष्णुबाव हांच्यो आसिनातुर घेता.)

विष्णुबाब : (थंडपणान) आतां वता मुं तुमी ?

ताबेलियांव : (विष्णुबाबाक आदयांश दिवन) पाराबेंश सिंयोर कामोतीं. (लोचट-पणान) क्वालकेर ये झेल्लादा इ दोसी. (विष्णुबाब ताज्या बोल्सांन धा रुपयांची नोट घालता. वतना ताबेलियांव पेणयेचोय आटला बोल्सांन घालून व्हरता.)

विष्णुबाब : सिंयोर इस्किव्हांव. हांग यो पळौया (इस्किव्हांव येता. ताज्या बोल्सांनचो केळ्याची साल काडून घेता आनि ताज्या बोल्सांन विष्णुबाब धा रुपयांची नोट घालता. इस्किव्हांव "मुइतिसिम ओब्रिगाद" अशें परतें परतें म्हणत वता. (शाणू पैक) शागू सामको व्हॅंयडो मांनिस हो. आरे भटा, ए भटा. भितल्यान भट "आयलों आयलों विष्णूबाब" करून आडुता. अितल्यांन भायल्यासून प्रचंड जमावाचो गलको आयकूंक येता. "जरठ कुमारी विवाह ताबडतोब थांबलाच पाहिजे. जरठ कुमारी लग्न कधीहि नाही आनि मामर प्लट लागता" "जिंकू किंवा मरू, जिंकू किंवा मरू" मोठो गोवाळ. ")

शाणू पै : (भियेवन) हें आनि किंदं जालें विष्णुबाब आता ?

विष्णुबाब : सोनू बरडाचो कारभार हो. म्हाका पयलींच कळोल्यें तें. असलीं निदर्शनं मोर्चे काडून नांव मेळौपाचो हाजी धडपड. राव, राव. हांव करता ताका सारखो. (विष्णुबाब शांतपणान जनेलाकडीन वता. इतल्यांन सिताबाय, आशा आनि मोनो मोठो गोवाळ आयकून भियवन भायर येता.) सोनू बरड. ए सोनू - ए गोपो बरडाचो पुत सोनू. मास्सो असा भितर यो पळौया. (भायल्यांनसून पयलींचोच गोवाळ मोठ्यान सुरू जाता. थोड्या वेळांन सोनू बरड हो तरुण तायट पॅंट, राजकपूर हेर-स्टायल, गॉगल्स लावन भितर येता. भितर येता तोच शारदा नाटकांच्यें कोदंड, श्रीमंत आनि शारदेचे लग्न मोडा आसतना म्हण्टा तें पद म्हणीत येता. विष्णुबाब शांत चिरूट ओढीत तें आयकता शाणू पै आनि बाकीचे भियौन सोनू बरडाच्या अवताराकडेन पळैतात)

सोनू : विष्णु कामत, तुम्हीं जरी श्रीमंत थेरडे असलेत (विष्णुबाब ताजी मराठी सुधारता "थेरडे असलांत") तरी तुम्हाला हें विवाह (विष्णुबाब "हा विवाह") कदापी शक्य नाही. आणि... हे मुली हा मी आणि येथे तरुण उभा आहे. मजेबरोबर (विष्णुबाब "माझ्याबरोबर") लग्न लाय. (विष्णुबाब "लाव.")

विष्णुबाब : पोरा सोनू, आइडून दमलो जातलो तं. तानेक इल्ली फेणी घें. मोन्या !

सोनू : मद्य वर्ज्य. गोल्ड स्पोट आहे ?

विष्णुबाब : 'कोका-कोला' आसा. जाय ?

सोनू : नाका अशक्य हो लग्न शक्य नाही.

विष्णुबाब : पोरा, सोनू, वोगीच मराठी भाशेचो खून करूं नाका पळौया. सरळ सरळ कोंकणीन उलै.

सोनू : अशक्य. त्रिवार अशक्य.

विष्णुबाब : (आपल्या रोतांन ताका लार्नी ओढून हाडून) सोनू पोरा शारदा नाटकाचो कोदंड जांवक सोत्ता ! (ताजो हात हातांन वेवन शॅकहॅंड करीत जोरान दामता. तसो सोनूचो चेहरो पांचवो–हडवो जाता. तो कळवळता) बरडा, पोरा तांदळांचो बरड कसो वागता मरे तूं. (ताका दांत दाखौन) हे दांत पळेले ! बत्तिसुय शाबूद आसात. ह्या कानानी बरें आयकूंक येता. हे केंस पिकल्यात पुण ओजून गोळून पोडून टक्कल पोडूंक ना. आरे पुण तुजें तोंड असें वांकडें कियाक जाला ? हांवें धरिल्लो हात सोडून दाखै मरे तूं. हांवें आनिक दामल्यार तुजें ह्यें कलसांव बदलचें पडलें. म्हज्यें वय च्यात्तर सदांच सकाळचो हांव दोणांची आमली लावन पेज जेवता. आनि काजेल पियेता. ताजो परिणाम हो. (ताजो हात सोडून दिता. सोंनू एका कदेलार बसून वळवळत तो चोळता) आशा, हांगा यो अशें (आशा येता) सांग ह्या बरडाक कीं तूं आपखोशेन म्हज्येबरोबर लग्न करता म्हणून.

आशा : सोनू हांव विष्णुबाबाबरोबर म्हजे खोश्येन लग्न करतां. वोगीच तुमी लोक उपद्रव दिवपाक कियाक सोत्तांत ?

सोनू : (परतोय तापून) तुला ह्याच्या (विष्णुबाबाक ' ह्यांच्या ') पैशाचा लोभ झाला (विष्णुबाब ' पैशांचा लोभ सुटला ') म्हणून ह्यांच्याबरोबर (विष्णुबाब ह्यांच्याबरोबर) लग्न करतेस ?

विष्णुबाब : मोन्या, तें दार धांप पळौया. (मोनो भायलें दार धांपता) तें चाबूक हाड (मोनो चाबूक हाड्टा. तें पळौन सोनू भयाभित जाता) बरडाच्या पोरा, चड उलौंक लागलो तूं. आतां सांग. उलै. तुका त्या चाबकान फोडून काडूं काय ह्या रोतान बडौंव ? (ताज्या रोखान चलत वता)

सोनू : (सामको भियौन) नाका, नाका विष्णुबाब. चुकलों हांव. सोडा म्हाका.

विष्णुबाब : (ताजो कान धरून) किड्या, भियलो. आतां सोड म्हाका ? उठ. यो असो म्हज्येबरोबर. (ताका कानांक धरूनच जनेलाकडेन व्हरता आनि थंय उबो करता ताका पळौन जमाव परतोय पयलीच्योच गर्जना करता) सांग तांका बरडा. नाजाल्यार हांगाच जिडून उडैता. सांग तांका सगळ्यें खरें.

सोनू : (रडकुल्या स्वरान) बंदु-भगिणीनो (विष्णुबाब ' बंधु-भगिनीनो') सिताबाईची आशा स्वखुशीने विष्णू कामतीबरोबर लग्न लावेत आहे. विष्णु कामत ताज्या कुल्यार थापट मारता.)

विष्णुबाब : सारको कोंकणींन सांग ताका बरडा. मराठीचो वून करप एकदम बंद कर.

सोनू : (भियौन) नाका, नाका विष्णुबाब. हांव सांगतां तांका कोंकणीन. भावांनो, हें सिताबायलें आशा खोश्येन विष्णुबाबाकडे लग्न करता. आनि म्हणून तुमी वोगीच बोवाळ करीनासतना घरा वचात.

विष्णुबाब : (जनेलाकडेन वोचून मोठ्यान) आनि आयकात. माझ्ये फाटल्यांन वळून पळेयात. ते पळे हांवे दाणे घेवन पंचवीस लोक उबे केल्यात. तुमकां दोन मिनटां दितां. हांवें खुण करीनाफुडें तें तुमकां बडोवंक सुरवात करतले. म्हजें लग्न हो म्हजो खाजगी प्रश्न. चड त्रास करून घेवचें न्हंयशें जर तुमकां दिसता तर मुकाट्यान चलूंक लागा पळौंया. (लोकांच्यो " पळात, चल यारेव बाबा आमीं " अशे आवाज करीत गांगापांग जाल्ली भितर आयकूंक येता. शाणू गेले सगळ्ये लांडगे. आणि बरडा. तूं हांगाचो ताबडतोब लाग चलूंक. (सोनू भयाभित जांवन वोचूंक लागता ताका) राव. हांगा यो. हे धा रुपया घे. सदांच सकाळचें एक तातीं दुधाबरोबर घे. बारा सुर्यनमस्कार घाल आनि मागीर कोंदंड जावपाचो प्रयत्न कर. (सोनू रुपया घेता. फुडयें वोचून दार उगडटा आनि तसो सोनू फास्ट वोचूंक सोत्ता) राव. (सोनू रावता) फाट कर. (सोनू फाट करता तसो विष्णुबाब ताज्या मोंकार एक खोंट मारून ताका भायर उडैता आनि दार लांवन घेता. सगळेजाण हांसतात) हांसतात किदें ? मोन्या, भट खंय रे. वोग्गी रावला पळे तो. चल बेगीन आपै ताका म्हुर्त टळत. (मोनो धावत भितर वतनाच भट भायर येता तो ताका आपटता. मोनो परतोय ताज्या शेणयेक मोठ्या तोरवणांयेन हातु लायता.)

भट : (रागान) काय ह्यां विष्णुबाब. हो आफुडलो ना म्हाका. म्हाका परतें हांवच्यैं पडलां. (रागारागान परत भितर वता आनि पड्डो पड्टा.)

प्रवेश दुसरो समाप्त

अंक दुसरो

प्रवेश तिसरो

(स्थळ तेंच. वयल्या वट्टामोडीक आठ म्हयने जावन गेल्या. विष्णुबाब आनि शाणू पै भायर एवटेन तेवटेन पासयो मारतात. कावंटराक लागून एक व्हडलो बोर्ड आसा. ताजेर " मेसर्स विष्णु कामत " अशें बरौन फुडलो जागा रिकामो सोडला. भरून दवलेल्या ग्लासांच्या फेणयेचे विष्णु कामत अधून मधून घुटके घेता. आशाच्या पोटांत जाता. मोनो एक दोनदां भायर भितर येता. अधून मधून दोंतोर वटों भितल्या दारांतून थर्मामिटर आनि स्टॅथॉस्कॉप घेवन भायर सरता आनि परतोय भितर वता. लागीच बोर्डाकडीन एक पँटाचो डबो आनि ब्रश दवल्ला.)

शाणू पै : विष्णुबाब, म्हाका बोगीच भयभयसो दिसता.

विष्णुबाब : (चिरूटाचो धुंवर सोडीत) शाणू, सगळ्यांन फ्राकेज खंयची म्हळ्यार भिंयौंप. भियौंप म्हणजे मरण. धीर धर. तुजो नातू जन्म घेता.

शाणू पै : (गोंहिवरून येवन सुरुच्या फट्याकडेन वोचून) पोरा, हांवें किदें केल्यें म्हणून रागार जालो तूं ! म्हाका एकटोच किद्याक सोडलो तुवें ! (केदेवेळ फट्याकडेन तकली तेकौन उबो रावता)

विष्णुबाब : शाणू, हांगा यो पळौया. (दुसऱ्या ग्लासांन फेणी घालून ताका दिता. शाणू पै ती सावकास पियेता)

शाणू पै : विष्णुबाब, तुमचो आधार आमकां नाशिल्लो जाल्यार हांव नकळ त्या गरीब

चलयेचे कशे कशे हाल जातले आशिल्ले ते. विष्णुबाब, तुमी आमचेर केल्या उपकारांक तोडना तुमच्या सांबळेन रावतकच म्हाका कसलोच भय दिसना. विष्णुबाब, आज मोझो पोर सुरु आशिल्लो जाल्यार ! (दोळ्यात दुखां येतात.)

विष्णुबाब : (शाणू पैच्या फाटीर थापटीत) ठेविलें अनंतें तैसेंचि रहावें । चिंति असों द्यावें समाधान ।। शाणू, मनश्यान धीर केन्नांच सोडचो न्हंय. म्हाका सेर्त दिसता की तुझ्या सुनेंक चलोच जातलो. तो तुज्या सुरुचो आंकूर. ताज्याच रुपान तुका सुरु मेळतोलो. ताजेखातीर तुवें धीर धरूंक जाय. आनंदान रावुंक जाय. (अितल्यान भितरसून निक्तें जाल्यें भुरग्यें रडिल्याचो आवाज. दोगुयजाण अत्यंत उत्सुकतेने भितल्या दरवाज्याकडेन वता. दोतोरं वर्दो आनि सिताबाय हांसतमुख भायर येतात.)

दोतोर : पाराबेंश, विष्णुबाब. पाराबेंश शाणूबाब. चलो जालो तुमका. नातु जालो तुमका. (शाणू पै आनि विष्णुबाब आनंदान मिठी मारता एकामेकांक.)

विष्णुबाब : शाणू, अरे हांव आंगवण केल्ली अंकोलेच्या म्हामाईक. दोन बर्साचो जातकच चल्याक, आवयक घेवन दोन महिने सेवेक रावतां म्हणून. हांव जाणांच आशिल्लों चलो जातलो म्हणून. मोनों खंय गेलोरे तो ? मोन्यां ! माराण मार रे. (मोनो ' तुऽ ' करीत माराण घेवन भायर वता. भायल्यानसून मारानाचो फोग आयकूंक येता. विष्णुबाब रंगेल्या बोर्डाकडेन वता आनि पिशोलान " मेसर्स विष्णु कामत अ‍ॅंड सन्स " ही अक्षरां रंगैता.)

दोतोर : आरे विष्णुबाब हें किदें ? तुज्या कंपनीचें नांव बदललें ?

विष्णुबाब : (खूब आनंदान) दोतोर, काळवेळाप्रमाणें बदलप म्हणजेच खऱ्या अर्थान जगप. मेसर्स विष्णु कामत अ‍ॅंड सन्स, अरे वा, वा ! दोतोर, म्हज्यें एक सपन आशिल्ये. एक दिस ना एक दिस तरी मेसर्स विष्णु कामताक " अ‍ॅंड सन्स " जोडप. आज ते सपन पुरे जालें. हांव सातिस्फेत आज.

शाणू पै : खरेंच विष्णुबाब, म्हाकाय एका दुसऱ्याच सुखाचें जीणेची सुरवात जाता असो भास जांवक लागला. हांवुय खूब सातिस्फेद आसा आज.

विष्णुबाब : शाणू, त्या मोन्याक हांवे रोखडोच भटमामांक आपैाक सांगिल्लो. दोतोर चल्याची सारखी जन्मवेळ सांग पळौया. शाणू, मोनो येतकच हो बोर्ड भायर व्हरूंक लाय आं.

दोतोर : साडेचार जावन पांच मिनटां. बरें तर विष्णुबाब, शाणूबाब हांव वतां आतां. (दोतोराक शाणू पै दुदफोणो दिता. दोतोर वता. भायल्यानसून भटमांम फुडे आनि फाटल्यान मोनो धाईंधाईन येता. शाणू पै सगळ्यांक दुधफेणो वांट्टा)

विष्णुबाब : भटा, पुनर्जन्म साडेचार जांवन पांच मिनिटांनी मांड कुंडली (भटमाम) आसगमाणी घालून बसता आनि कुंडली माण्टा.

भट : खरे मर्द मुंहो तुमी विष्णुबाब. लग्नानंतर साडेसात महिन्यानी पुत्रप्राप्ति आनिक किंदें जाय !

विष्णुबाब : भटा ! दक्षणा चड दिवची म्हणून जास्त उलौंक नाका. म्हाका राग आयल्यार, बायट. बेगीन सांग कुंडली.

भट : असां काय म्हळा हो संताप येवपाक ? खरां न्हंय ?

शाणू पै : भटजी, तुमची वटवट जास्त. कुंडली मांडात पळौया. (भट कुंडली मांण्टा मोनो वोगींच फाटल्यान येंवन हळूच भटाचीं शेंणी तोखेत उबो रावता.)

भट : दशमांत मंगळ. सप्तमांत गुरु. चल्याक राजयोग आसा. इंदिरा गांधीक मीच सांग- लेंलेंय को बायगे तूं प्रधान मंत्री जातली. जाली मंत्री. मी मोरारजीक सांगलेलेय की तूं केन्नाच जावपाक ना. जालो ? (आनिक थोड्या वेळान) हाका पितृसुख भरपूर. पितृवियोग हाका हाज्या पन्नास वर्सांचेर. विष्णुबाब, तुमका १२५ वर्सां आयुष्य दिसता.

विष्णुबाब : भटा, पोरा, म्हाका मस्को कित्याक मारता ? आरे तुका तुज्या आज्याचो स्वभाव आयला. मस्को मार मार मारप.

भट : अब्रम्हण्यम, विष्णुबाब आज प्रत्येक ऊतरा उतराक तापारशे जातात मुंहो ! चल्याच्या जन्मापासून बापायची भरभराट. वयाच्या सोळाव्या वर्सार विमानान प्रवास करतोलो. हाजो शुक्र उच्च. हाका कोणाचीतरी भरपूर संपत्ति मेळतली. हो वयाच्या पसतीसाव्या वर्सार निवडून येतलो. उच्च पदाचेर चाळीसाव्या वर्सार स्थापना एकदम सुलक्षणी दिसता हो तुमचो पुत्र, विष्णुबाब सत्तर वर्सांचीं तपश्चर्या फळाक आयली तुमची. (मोंनो भटाच्या शेणयेक तोखणायेन हात लायता.)

विष्णुबाब : मोन्या, भटाच्या शेणयेक हात लाव नाका (मोनों चपापून हात फाटी काड्टा) भटमाम, तूं आता घरा वच, सारखे बरें भविष्य बरै. हे घे तुका थोंडे शेल्के बारशा दिसा यो आं नांव ठरौया मागीर. (भटमाम वता. मोंनों ताज्या शेणयेंक तोंखेत ताका भायर पावैता आनि दार घालता)

शाणू पै : (सुरुच्या फोटोकडेन वोचून) पोरा, बापुय जालो तूं आज. हांव आजो जालो. (विष्णुबाब आनि शाणू पै भितर वता. मोनोंय सुरुच्या फट्याकडेन वोचून आर्द्र नजरेन फट्याकडेन पळेत रावता. अितल्यान भायल्यांसून पोस्टमन दारार वाजैता. मोनो दार उगड्टा. पोस्टमॅन भितर येवन मोन्याकडेन एक रजिस्टर्ड दिता.)

पोष्टमन : मोन्या ! धरांन कोण नारे ? रजिस्टर घे म्हणून सांग (मोनो "तूऽऽ"

आवाज करीत भितर वता. आनि विष्णुबाब आनि शाणू पै भायर येतात) शाणूबाब तुमका रजिस्टर आसा. (शाणू पै सही करून पत्र घेता. पोस्टमॅन वता. शाणू पै पत्र फोडून वाचता. तें पत्र सुरुच्ये आसता. तें टेप रेकॉडरावैल्यान किंवा भितरल्यान सुरुन वाचच्यें. पत्र वाचता तशें तशें शाणू पैच्या डोळ्यांनसून दुखां व्हावता. आनंदाचे चिल्कार येतात)

प्रिय पापाक,

हांव जितो आसां. हांव दैवाच्या कृपेन वाचलों. हांव आनि कॅप्टन जॉन वादळाच्या तडाख्यान आमची बोट बुडा आसताना एका फळयेक घट्ट धरून राविल्यान व्हावत एका बेटाचेर आडकून पडले. रॉबिन्सन क्रुशोसारखे आमी साडे स महिने ह्या बेटाचेर फळां आनि मुळां खावन जगले, जगले ते तुज्या मायेन. तुमच्या सगळ्यांच्या आशिर्वादान. आशाच्या प्रेमान. पंदरां दिसापैली ह्या बेटाकडल्यान एक बोट वोचूंक लागली. आमी तरेतरेच्यों खुणो करून ह्या बोटीच्या कॅप्टनाचे लक्ष आमचेकडेन वेधले. त्या बोटीन आमका सोडयले ह्या बेटावैल्यान. आमी सध्या हांगकांगांत आसा. आमच्या कंपनीच्या ऑफिसांन आमी संपर्क साधलो. आमकां दुसऱ्या बोटीर घेतले. ह्याच कंपनीन हांव सुखरुप आसा. आमच्या सुदैवाक लागून म्हाका कंपनीन कॅप्टन जॉनच्या सकयल असिस्टंट कॅप्टन केला, हांव आनिक बरोबर दोन वर्सानी वास्को येतलों. हातुतूच आशिल्यें दुसरें एक पत्र आशाक दिवच्यें आनि तिसरें पत्र मोन्याक वाचून दाखवचें. सिताबायक नमस्कार. तुका म्हज्या हुस्क्यान खूब त्रास जाला जातलो. रागार जांव नाका. तुज्या आशिर्वादाखातीरूच हांव वाचलो

तुजो

सुरु

(शाणु पै हर्षवायून '' म्हजो सुरु म्हजो सुरु '' अशें म्हणीत धाडकन धुंवळ यवन कदेलाचेर कोंसळता. विष्णुबाब ताका उदक मारून शुद्धीर हाडा. ताज्या हातांच्यें पत्र वाचता.)

विष्णुबाब : (मोठ्या आनंदान) मोन्या, आशा गो, ए सिताबाय, सुरु जितो आसा सुखरुप हाँगकाँगाक पावला तो. ताजो पुत खुबुच सुलक्षणी पळे, जन्माक येनाफुडे बापयक परतो हाडलो. (सिताबाय धांवत भायर येता आनिं आनंदान '' आशा '' म्हणीत परत वता.)

शाणू पै : सिताबाय, हें पत्र आशाक दी. ताका सांग तें ताज्या सुरुचें म्हणून. मोन्या ! ए ! मोन्या !

मोनो : अँऽ अँऽ......

शाणु पै : मोन्या तुकाय हें पत्र घाला मुरुन. मुरु जितो आसा. (मोनो आनंदान ताळयो मारून उडयो मारता. शाणू पै वाचता.)

मोन्या,

> तुजी म्हाका खूब याद येता. तुका हवि दोन उंचो बानयनां आणि बुट पॉलिश करपाची फॉरेन पेटी घेतल्या. गोयां येतलो तेन्नां हाडटां. पापा कडेन आनि आशाकडेन लक्ष दी.

तुजो,

मुरु

(पत्र आयकतां आयकतां मोन्याच्या दोळयांनसून दुखां व्हांवता. तो आनंदान पत्र शाणू पैच्या हातांनसून ओढून घेता आनि आपुण वाचिल्यासारखें करून पत्र पळेता आनि मागीर अचास्तक पत्र पिसून खाता.)

शाणू पै आनि **विष्णुबाब :** (आश्चर्यान) आरे आरे मोन्या हें किदें ?

मोनो : अँऽ अँऽ (" तूऽऽ " करीत भायर वता. शाणू पै गाहिवरून विष्णुबाबाक " विष्णुबाब " म्हणत वेंग मारता. विष्णुबाब ताका थापटीता आनि अितल्यान पडदो पडटा.)

अंक दुसरो, समाप्त

अंक तिसरो

प्रवेश पयलो

(स्थळ तेंच. शाणू पैन चलो जितो आसा तें आयकून बार नेटान चालू केला. शाणु पै आनंदान कावंटरार बसून 'शितीदांन पांय वाल्ल्ये जोकी ' हें कोंकणी कांतार म्हणटा. एका मेजार विष्णू कामत फेणी आनि चिरुटाचो आश्वाद घेत ' राष्ट्रमत ' वाचता. मोनो विष्णुबाबाचे बुट पोलिश करता. हळुच विष्णुबाबाच्या फेणयेच्या ग्लासाक हात घालता तेन्ना विष्णुबाब ताजो कान धूर्तपणान पिळता. मोनो ऑऽऑऽ करून किंचाळता.)

सिताबाय : शाणू, आनि एक ग्लास घे पळौंया. घाल तातून आठ आण्याचें. (शाणू पै ग्लास भरून हाड्डा) घे पोरा मोन्या पिये ही. चोरून पियेशी जाल्यारं फाट फोड्डोलो. आं. (परतोय चिरुट ओढीत हेरांल्ड वाचपान मश्गुल जाता. भितल्यान सिताबाय येता. मोनो एका दमान पियेता. मागीर ग्लासांन बोटा घालून तीं चाट्टा. आनि मागीर पेटी घेवेन वता.)

सिताबाय : विष्णुबाब, देवाच्या दयेन सगळें बरें जालें. आत फुडें किदें करप ? सुरक बेगीन आपौन हाडुया मूं ? ताका हो सोगळो जाल्लो प्रकार ताबडतोब कळौंक नाका. तुम्ही किदें म्हणटा शाणूबाब ? (शाणू पै कावंटरावेल्यान तांच्येकडीन वता)

शाणू पै : विष्णुबाब, सिताबाय म्हणटा तें खरें. आता आनिक ढाळ रावूंक जायना. जाल्लो सगळो प्रकार सुरक ताबडतोब कळौंक जाय. आमी अशें करुया. ताका पत्र

बरौया कीं हांव सामको आम्ही दुयेंत आसा म्हणून. रोखडोच भायर सरतोलो तो हांगा येवक.

विष्णुबाब : (शांतपणान) म्हाका तुमीं दोग य उलैता तें मान्य ना. म्हाका तुमीं तशें करचें न्हंय शें दिसता.

सिताबाय : विष्णुबाब हे किदें उलैप तुमचें. तुमका काय खबर ना त्या दोगांयचोय एकामेकाचेर कितलो जीव तो ! बेगीन मेळूनी बाबड्याक एकामेकांक.

शाणू पैं : पोर एकदम खोशी जातलो आपुण बापुय जालो हें आयकून.

विष्णूबाब : म्हाका तुमचें म्हणणें मान्य ना. सुरुक दोन वर्सा प्रवास करूंनी. ताजी उमेद भागूनी. ताणे स्वतः पैसे मेळौन येवनी हांगा आपुणूच. मागीर पळौंचें सध्या आशाक म्हजीच बायल म्हणून आसूनी.

शाणू पैं : (एकदम भडकून) तुजो विचार किदें आसा विष्णुबाब ! म्हारु जांवन एकमेकांक जीवप्राण करपी. दोन मनशांक कायमचें तोडप ?

सिताबाय : (एकदम रागान) तुमचो हेतू पयलींपासूनुच शुद्ध नाशिल्लो तर विष्णुबाब !

विष्णुबाब : (रागान उसळून) चूप. कृतघ्न लोक तुमी. स्वतापुरतोच विचार करपी. एक उतर उलौंत नाकात. (अितल्यान भायल्यांनसून दार वाजौपाचो आवाज. विष्णु-बाब वोचून दार उगड्ा. ताब्रेलियांव आनि इस्क्रिव्हांव भितर येतात) येयात. तुमचीच वाट पळेंतोलों.

ताबेलियांव : बोंदिय सिंयोर कामोती पाराबेंश. काजार जांवन चोड तेंप जालेचिना. तुवें रोखडेंच भूरग्यें काडोलें मुरें ? मुइनु कापाश आं. कोभिस्ता भियोर पोय !

विष्णुबाब : बोदीय सिंयोर ताब्रेलियांव. चोड तेंप वोगडायनासताना म्हाका जाय तें बेगीन कर पळौया. सिंयोर इस्क्रिव्हांव थंय बोस आनि बरौन घे पळौया.

शाणू पैं : (रागान) विष्णुबाब, जणुं काय तुम्ही म्हाका विकतो घेतल्यासारखें उलैक नाकात. जणुं काय हे सगळें घर तुमचे असो आव हाडून तूं मी ताका हांगा वस धरैय अशो ओर्दीं सोड्तात तिरसिंगरावासारखे. हांगासून इयाईड्या चलूंक लागात.

विष्णुबाब : (जरबेन) शाणू गाढवा, हां तुजो बार. १९६१ नंतर सगळ्या धर्म जातीच्या लोकांक उगडो आसा. म्हाका जाय तितलो वेळ हांव बसतोलों. म्हजी बायल आनि चलो हांगा आसा. हांव हें बरौन घेवन ताजेर म्हज्या बायलेची सहि घेतल्या-वगर हांगासून कसोच हालचोना. घे बरौन तूं इस्क्रिव्हांव. (सिताबाय आणि शाणू पैं

जळफळत जळफळत दुसऱ्या मेजार बसतात. अितल्यान भितल्यांन बांपटरामुळ्यें पिकट जाल्यें आशा भायर येता)

आशा : किदें जालें बाय ? पापा, किदें चल्लां ?

विष्णुबाब : हांव सांगतां तुका. पोरा. तुजेर जेन्नां तुज्या भोंवतणचे लांडगे उडी घालून तुजे कुडके कुडके करून तुका खांवक सोत्तालें तेन्नां हांवें म्हजी अब्रू, मान, श्रीमंती सन्मान कुशीक दवरून प्राणपणान तुजेर म्हजी सांवली धल्ली ताज्यें प्रायश्चित भोगूंक लायतात ही दोघांय जाणां. शाणू, सिताबाय, तुमी म्हाका केन्नांच वळखलींना आणि केन्नांच वळखुंचीयना. मास्सो धीर धरात. अितलें बरौन जातकच हांव ह्या तुमच्या घरांन एक खिणभरलेगीत रावना. बरें सिंयोर ताबेलियांव पयली म्हज्या चल्याचो रेजिस्तु बरै. चल्याचें नांव हांव दवरता विष्णु.

इस्क्रिव्हांव : पुण विष्णुबाब, तुमचेंय नांवं विष्णु.

विष्णुबाब : हांव सांगता तेंच बरयात. चल्याचें नांवं विष्णु. बापायचें नांव विष्णु. आडनांव कामत. आवयचें नांव आशा विष्णु कामत. जन्म १७ ऑगस्ट, १९७१. तेस्तिमुन्य म्हणून ताबेलियांव बरौन सह्यो करात आनि इस्क्रिव्हांव तुमी एक सहि करात. (इस्क्रिव्हांव आनि ताबेलियांव बरौन सह्यो करतात) आतां फुड्ये म्हेज्यें मृत्यू-पत्र बरयात. म्हज्यें हांव रावतां तें घर, मेसर्स विष्णु कामत अँड सन्स ही म्हजी कंपनी, म्हजे बँकेंत फिक्स्ड डेपोसिटांन आशिल्यें साडे पांच लाख रुपया, सांकवाळे "बारा जाणांचें भाटुले" आनि "देवखडा पिकेनु" ही म्हजी भाटां ही सगळी हांवं म्हजो पुत विष्णु कामत हाज्या नांवार करतां. हो म्हजो पुत म्हणजे विष्णु मेनोर आशिल्यान ह्या सगळ्या इस्टेटीचो व्यवहार, चल्याची देखभाल म्हजी बायल आशा विष्णु कामत हिने पळौंची. म्हज्या रावत्या घराचीं फक्कत एक कुड म्हाका रावपाक दवरची आनि म्हाका महिन्याक ४५० रुपया म्हज्या पोटापाण्याच्या व्यवस्थेक दिवचे. व्यवहारांन म्हजो तिका जाय जाल्यार तिने म्हजो सल्लो घेवचो. हो व्यवहार पळौंक, भाटांबेसांचो कारभार चलौंक तिने जाय ताका जाय जाल्यार नोमियार करचो. तिचे खोश्येक येता तशे तिने पैशे खर्चुंचे. तिका जाय जाल्यार तिने म्हाका तिच्या चल्याक मेळपाक दिवचे. तिका नाका जाल्यार दिवचे न्हय.

हांगाच हांव तिजेबरोबर दिवोर्स घेवपाची म्हजी इच्छा कळीत करता. म्हज्या बायलेंन आतांचं ही म्हजी विनंती मान्य करून म्हाका दिवोर्स दिवचो. (विष्णुबाब सही करता.) सिंयोर ताबेलियांव ह्या सगळ्या रेजिस्ताचें एक सेर्तिदांव काढून म्हज्या ह्या बायलेकडेन धाडून दियात. हे तुमचे पैशे. बरें तर वचा तुमी. (ताबेलियांव आनि इस्क्रिव्हांव वतात.) शाणू, आयकलें मरें हांवें किदें केलें तें ? अजुनुय दुबाव येता तुका म्हजो ? आजपासून हांव ह्या घरांत पावल दवरीना. पुण वतना परतोय तुका

सांगता. तुज्या चल्याक मुरुक ह्या आमच्या लग्नासंबंधी कांयच बरोंक नाका. ताका ही ना खबर कळेताना ताजे कोणेंतरी लांबन वरुन ताका समजावून सांगपी जायं म्हण्यान. जाल्यार तो पुरी खबर कळल्या शिवाय निरशेवन किदेंय अविचार करुंक शकता. ताजी निराशा जातली. आशाच्या बरेपणाविलो विश्वासुच उडोलो ताजो. ताका दिसतलें की आशान म्हजेबरोबर लग्न म्हज्या पैशांक लागून केलां. तो परतो येतनां मर्दी ही गजाल ताका कळल्यार तो निराशेच्या भरांत परतून वोचूंक शकता. विचार कर. ताका हांगा आनिक दोन वर्सांनींच येवंनी. आशा मोकळें आसलें तेन्नां. बरें तर वतां हांव. तुज्या चल्याक अविचारान वगडांव नाका.

शाणू पै सिताबाय आनि **आशा :** (बरोबर) विष्णूबाब !

विष्णूबाब : (वता तो थांबून, संयमान) किदें ? (शाणू पै आनि सिताबाय फुडें वोचून विष्णुबाबाक पायां पडा. आशा ताज्या खांदार तकली दवरून रडा. ताका थापटीत) शाणू पोरा उठ. सिताबाय तुंय उठ.

तिघुयजाणां : विष्णुबाब, तुमी वोचूं नाकात. आमची चूक जाली. क्षमा करात.

विष्णुबाब : शाणू, सिताबाय उठा. म्हजो तुमचेरं कसलोच राग ना जाल्यार क्षमा कसली मागता ? उठा. (शाणू पै आनि सिताबाय खिन्नपणान उठून एकीकडे बसतात) आमी पामर मनशां अशीच वागपाचीं. हांव तुमच्या रागान न्हंय पुण आतां हांगा येवपाचें बंद करतोलोच आशिल्लो. आशान आता परतेंय कुमारीकेसारखें रावूंक शिकूंक जाय. रात सांपली बाय. आतां दिस उजवाड्या. एक दिस बाय, आशा, तुजो सुरु येतलो. तुवे हांगाच रावूंक जाय. तुवें ताज्या पत्रांची उत्तरां करूंक जाय. ताका तुज्या म्हज्या लग्नासंबंधान कांयच कळौंक जायना. तुवे ताज्या पत्राची वाट पळौंक जाय. ताजे स्वागत करूंक जाय.

आशा : विष्णुबाब, तुमी म्हाका वट वृक्षासारखी सदांच सावली दिली. संकटा आयलीं म्हजेर. ताजे बरोबर झुंज दिली तुमी. सुळ्यानी पिनून खावपाक सोदपि लांडग्याचो तुमीं बंदोबस्त केलो. विष्णुबाब, हांव खरेंच तुमचेर प्रेम करतां तुमच्या ह्या नातीक सोडून वोचूं नाकात, विष्णुबाब तुम्ही म्हजें सगळ्ये आयकलें तशें आतां हें आयकात.

विष्णुबाब : बाय, मनशांन प्रसंगाप्रमाणे वागचें. हांव हांगा येवचोना म्हण्टां तो ह्या शाणूच्या रागान न्हंय तर आमी पयली लग्न जाल्याचें नाटक केलें तशेंच· आतां लग्न मोडिल्याचे नाटक करचें म्हणून. तुजो आनि सुरुचो मार्ग लिंप जावपाखातीर. बाय आशा, खरें लांगतां हांव. तुमी सगळी म्हजी मनशां मानलीं हांवें. तुमचेर आनि राग कसलो आसतोलो म्हजो. येता हांव. (निश्चयान सवकास चलत भायर वता.)

शाणू पं : खरेंच ! चूक जाली म्हजी सूनबाय. त्या देवमनशाक दुखैलो हांवें.

सिताबाय : विष्णुबाबान, म्हज्याखातीर-म्हज्या चल्येखातीर अितलें केलें, पुण हांव मात तुजेकडेन कुछित्री वागल्यें. देवा, खंयच्या जन्मांन पाप फेडटलें हांव हें.

आशा : विष्णुबाब नाशिल्लो जाल्यार? विष्णुबाब नाशिल्लो जाल्यार? (अितल्यान भायल्यानसून भट मोड्यान बोब मारीत भितर येना. ताजेबरोजर गांगरलेलो मोनोय आसा.)

भट : शाणूबाब. सिताबाय ! विष्णुबाब रस्त्यार चिर्र करून धुंवळ येवन पडलो म्हय हो. वासू ड्रायवरांन ताका हॉस्पिटलांन व्हेलो टॅक्सींन घालून. चला बेगीन बेगीन.

सगळीं जाणां : किदें ! विष्णुबाबाक धुंवळ आयली ! (धावपळ करीत वता अितल्यान पड्डो पड्डा.)

प्रवेश पयलो समाप्त

अंक तिसरो

प्रवेश दुसरो

(स्थळ तेंच. पयल्या प्रवेशाक दोन वर्सांवयर जावन गेल्यां. शाणू पै वारांच्या एका कदेलार बसून मोर्तालीचें सिगार ओढीत विचार करता. रेडीयोर एक बरी धून लागल्या. अितल्यान भायल्यानसून सिताबाय येता.)

शाणू पै : यो सिताबाय. किदें म्हणटा सूनबाय ? विष्णूबाबाची प्रकृति कशी आसा ?

सिताबाय : आतां वोचून आयल्यां हांव तांगेर. विष्णुबाब बांबडो खरो धीराचो. आज दोन वर्सां जालीं, आरीचें जांवच धरून पडला. पुण उलोवप-बिलोवप, वागप, बिगप सगळें पयलींच्यावसारखें आनंदीत. धीराच्या दर्यासारखो सदांच आनंदीत आसता, समाधानी आसता. ताका आर जाल्या हें ताजेकडेन पळेल्यार कोणाकुच खरें दिसपाचें ना.

शाणू पै : खरो देवमनिस तो. केदेंय वादळ जांवन निसर्ग कोपलो तरी तायट मानेन उबो रांवपी वडारूख कसो. बारीक योवजील्यार आमी चौगांयजाणां म्हज्यान झोंपांयेदीं ल्हान दिसता. तो खरो रूख, आमी फक्त झोंपां आमच्या गडबडगाऱ्या संसाराक ताणें सदांच पालव दिला.

सिताबाय : आनि म्हज्या पोरानुय पडमूरपणां केलींना. दोन वर्सांफाटी आरीचो झटको येतपासून ताज्या खाशेल्या चलयेसारखी ताणे ताजी सेवासुश्रुशा चालू दवल्या. ताज्या घरा वोचून रावलें तें. खरी, खरी बायललेगीन करचीना अशी तें विष्णुबाबाचें

सगळयें करता. ताज्या कंपनीचें काम. ताज्या आरोग्याची देखभाल, चल्याचें संगोपान सगळयें सगळयें मोठ्या धीरान करता बावड्यें.

शाणू पै : खरेंच गुणाची म्हजी सूनबाय, पुणून सिताबाय, तूं म्हाका एक सांग. तूं आज किद्याक आयिल्ली ?

सिताबाय : आशान तुमका माश्ये जाब दिवन यचों म्हणून सांगलां. विष्णुबाबानुय तुमका तांच्या कंपनीचें किदें काम सांगुंक जाय म्हणून सांगलां.

शाणु पै : कांय हरकत ना, हांव अवश्य येता म्हणून सांग.

सिताबाय : बरें तर. येतां हांव. (सिताबाय वता. शाणू पै फेणयेची बाटली काडून भरपूर दोन ग्लास मारता. रेडियोवैली धून कांहीं वेळ मोठ्यान वाजता आनि मागीर होलुहोलु जायत वता. शाणु पैक फेणी हळूहळू चडा. इतल्यान भायल्यानसून सुटबुट घालून हातांन व्हडली सुटकेस घेतिल्लो सुरेंद्र येवन ताज्या म्हऱ्याक उबो रावता.)

सुरेंद्र : पापा.

शाणू पै : (सदच्यासारखेंच जास्ती घेतिल्यान आपणांक भास जालो असे समजून) यो बाबा सुरु यो. सदा चार ग्लास मारतकच तूं म्हज्यासमोर येंवन म्हाका. " पापा " म्हण्टा. आज निकते दोंनुच सोंपल्या, येदेब्रेगीनँ आयलो ?

सुरेंद्र : येदेब्रेगीन कसो पांपा ? पुरी तीन वर्सां जाली.

शाणू पै : (तरीपुण नशेंनुच) तीन वर्सां, चार म्हयने, पंधरा दिस, आठ वरां, पंचावन मिनिटां आनि धा सेकंद जाले तुकां वोचून पोरा सुरु. खरां केन्ना येतलो तूं पोरा ? म्हाका खऱ्यानी केन्ना " पापा " म्हणून उलो करतोलो तूं ? (शाणु पैच्या डोळ्यानसून दुखां व्हावतात.)

सुरेंद्र : पापा ! पापा हांव खऱ्यानीच आयलों.

शाणू पै : (एकदम तो खरो आयला हाजी शुद्ध येवन) सुरु, पोरा, तूं खऱ्यांनीं आयलो ?

सुरेंद्र : (आंनदान भरून येवन) हय पापा. हांव आयलो. (दोगुयजाण एकमेकांक कडकडून मिठी मारतात. मागीर शाणू पै सुरुच्या भोंकार एक खोंट मारता)

शाणू पै : पोरा ! कितलो लाम जाला तूं ?

सुरेंद्र : हांव हुशारुय जालां आं पापा. पापा, कितलो आनंद जाला जाणा म्हाका आज ! हांव हांगासून तीन वर्सांपैली भायर सल्लां, एकदां बुडता बुडता वांचलो. सतत तीन वर्सां जगभर भोंवलो, पैशे जोडल्या हें सगळें खरेंच दिसना. सगळयें कालुच जाल्या

चरोन दिसता. हें सगळें स्वप्नान पळल्यावरी दिसता. (भितल्या दाराकडेन बोचून) आशा, ए आशा, सिताबाय. पापा. आशाक खंय भायर धाडलां काय किदें ? खंय गेलीं हीं सगळीं आनि मोनो खंय गेलो हो ? (जनेलाकडेन वोचून मोठ्यान) मोन्या ए मोन्या. पापा मोनोय दिष्टी पडना. खय गेलो काय ! आशा...! !

शाणू पै : (थोडो विचारांत पडून, सुरु, थोडो धारात पळौया. बस थंय. सगळीं मेळतलीं तुका. घोवाळ करूं नाका.

सुरेंद्र : (आपली बॅग उगडून भितल्यान एक स्वेटर काडून) पापा हो तुका. स्विड-नाकसून हाडला. पापा हांव खूब भोंवलों. तुका सांगिनासतनां चोरयांनी गेलो म्हणून राग आयलो ना मूं तुका ? पुण पापा, आशाक खंय धाडला तुवें ?

शाणू पै : (आंवणो गिळून) हांगाच्च माश्यें भायर धाडला ताका. तुका थोडें सरबत वे पैली. (शाणू पै सुरेंद्राक ग्लास भरून सरबत दिता. इतल्यान मोनो ' तूंऽऽ ' करीत येता. सुरेंद्र आनि मोन्याची नजरा नजर जाता. मोनो एकदम आनंदान उडयो मारीत नाचता. ताळयो पेट्टा. सुरेंद्र उठून ताका वेंग मारता)

सुरेंद्र : वारे मोन्या ! बरो आसा मरे. म्हाका तुजी इतली याद येताली. इतली याद येताली. बरो मरे ?

मोनो : अँ ! ! अँ ! ! (बरो आसा अशीं खूण करता. ताज्या दोळयान आनंदाश्रु येतात. सुरेंद्र बॅग उगडून मोन्याक एक पार्सल दिता)

सुरेंद्र : हें तुका. उगडून पळे. (मोनो उगडटा. बानयन आसता. मोनो एकदम खुश जाता. ताबडतोब आपलें पयल्यें आंगाचें काडून नव्यें बानयन घालता.) मोन्या ! (ताजे खांदे थापटीतां) बेगीन वच आनि आशा खंय गेला थंय वचून हांव आयलो म्हणून सांग ताका. ताबडतोब आपैला म्हणून सांग हांवे. किदे रें ?

मोनो : (शाणू पैकडेन पळौन) अँ ! ! अँ ! ! (किदें करूं, किदें करूं अशें खुणेन विचारता. इतल्यान भायल्यानसून भुरगो विष्णु कामत मोठ्यान ' मोन्या, ए मोन्या म्हाका वयर व्हर रे. पापा, मोन्याक धाड बेगीन. गाय येता पळे हेवटेन. अशें आडूता)

शाणू पै : चल मोन्या, ताका हांगा वेवन यो (मोनो वता)

सुरेंद्र : पापा, आशा तुका कांयच्च फाल्त पंडूक दिवचेंना म्हणून म्हाका खात्री आशिल्ली पापा, सिताबायची बरी आसा मू ? आनि विष्णुबाब फोर्त मुं ?

शाणू पै : (निश्चयान) सुरु, आशाचें लग्न जालें. ताजें लग्न लावचें पडलें.

सुरेंद्र : (शॉक बोसून) किदै ! (" सुरु आशाचें लग्न जालें. ताजें लग्न लावचें पडलें " हीं उतरा " ऐको " (echo) जाल्यासारखी ताज्या कानांत घुमतात.

Mike arrangement हांगा सारखो आसचो चारपांच echo येवक जाय. ना जाल्यार tape record चेर लावचें.) कोणाबरोबर जालें ताजें लग्न पापा ?

शाणू पै : विष्णु कामतींकडे. (परतोय ' विष्णु कामतींकडेन ' ह्या वाक्याचो. echo)

सुरेंद्र : किदें ! ! विष्णुबाबाकडेन ! अितल्या म्हाताऱ्या मनसाकडेन ?

शाणू पै : (समजावणेच्या सुरात) सुरु, तूं वचनाफुडें दोन महिन्यांनीं आशाक तुज्यापासून दिस गेल्या हें आम्हकां कळल्यें. इतल्यान तेन्नाच तुंय ह्यें जग सोडून गेलो हें तुमच्या बोटीच्या कंपनीकडल्यान आनि रेडियोवैल्या बातमेवैल्यान कळिल्यान अश्राप पोराची दशा वतली आशिल्ली. समाजांन ताजी विटंबना जातली आशिल्लीं. तें पोर आपल्या पोटाचो आंकूर ना करपाक किंवा लिपौन ताका जन्म दिवपाक कशेंच तयार जाय ना जाल्यें. तेन्ना विष्णुबाब देवासारखो आयलो. कोणाकुच कावज काडिनासतना तानें आशाबरोबर लग्न केलें. सगळ्यांची तोंडां बंद केलीं.

सुरेंद्र : (हताशपणान) पापा, किदें जाल्यें ह्यें ! हांव जितो आसां हें कळनाफुडें तुवें म्हाका एकाय पत्रान हे सगळ्ये किद्याक कळैलेंना ? आशान म्हाका एकुय पत्र किद्याक घालेंना ? हांव अितले प्रयत्न करून ज्याचेखातीर आयलो तेंच ना आतां पापा. आतां हांव किदें करूं ? कसो जगूं ? हांव परतो वतां. (दोनुय हातांनीं तकली गच आवळून धरता.)

शाणू पै : पोरा, असो हताश जांवनाका. विष्णुबाबान आशाबरोबर लग्न केलां तांतून तुजें कायच वायट जांवकना.

सुरेंद्र : (संतापून) आनिक वायट जावपाचें किदें उल्लां ? तुमी म्हाका अितलें दिस हें सगळें लिपौन कित्याक दवल्लें ? तुमी म्हजे सगळे दुस्मांन म्हणून ? काय हांव तुमचो दुस्मान जाल्लों ? (हुंदके दित) म्हज्याविरुद्ध तुमी सगळ्यांनी हें कारस्थान केलें. तुमी सगळ्यांनीं म्हाका फटयलो. म्हजें जिवितुच ना केलें तुमीं पापा. सोसूं नज, पापा हें. हांव बुडिल्लों तेन्नांच मरूंक जाय आशिल्लों पापा. हांव मास्सो न्हित्तां पापा भितर वोचून. (रडत रडत भितर वता. शाणू पै भितर वताना ताका पळेत रावता. आनि मागीर हांसता आपल्या आपुणूच.)

शाणू पै : विष्णुबाबान सांगिल्यें तेंच खरें. सगळ्यें आयकून धेतरापैलींच उचंबळ जालो हो. कसो पळे तकलेन गोबोर घालून घेतलो तो (अितल्यान भायल्यांसून मोनो 'तुऽऽ' करीत येता. ताज्या खोमसाक धरून "तुऽऽ" करीत ४ वर्सांचो एक बाळसेदार भुरगो यता) आरे वा ! विष्णु मरे ! कांकांच को. (कोंबड्याचो आवाज काड्टा.)

भुरगो विष्णु : देंवचारा पाव, कांकांच कों.

शाणू पै : देंवचारा पाव. ओरे म्हज्या शाण्या. आरे म्हज्या गुण्या. (ताका उखलून ताजी पापी घेता.)

भुरगो विष्णु : पापा. पापा, म्हाका सर्कस कर रे. पापा, सर्कस कर रे.

शाणू पै : यो (कदेलार बसून ताजीं पावलां आपल्या पावलांचेर घेंवन ताका उखलता) सर्कस बचा. सर्कस बचा, कोकांच कों. देंवचारा पाव. (मोनो आनंदान टाळयो पेट्टा. इतल्यान भितल्यानसून सुरेंद्र भायर येता. ताका पळौन भुरगो विष्णू शाणू पैच्या पायांवरसून उतरून ताजेसरीन येंवन ताजेच्चसारखो कमरेर हात दवरून ताका पळेत उबो रावता. सुरेंद्रुय ताका एक प्रकारच्या आर्त नजरेन पळेता) सुरु, हो तुजो–आशाचो चलो विष्णू. (मोनो सुरेंद्राकडेन वोचून अँऽऽ अँऽऽ करून ताका खुणावन तो ताजो चलो हें सांगता. थोडोवेळ बापुय-पुत मंत्र-मुग्धासारखे पळेतात. मागीर सुरेंद्र सकयल बसून ताका वेंग मारता. ताज्या दोळयांसून दुखां व्हावतात. तो ताजे पटापट उमां घेंवक लागता. भुरगो विष्णू धडपडता. पोलो पुसता)

भुरगो विष्णु : आरे, सोड म्हाका. आरे सोड. म्हजें खोमीस लोळयलें तुवें. पा किदें घेता ? एका पाक एक चॉकलेट दी पैशो. पापा, हाका सांग पळोया. कोण हो ?

सुरेंद्र : (हांसपाचो प्रयत्न करीत) आरे, तुका हांवे चॉकलेटी हाडल्या. चल, घे (उठून आपलें बॅग उघडून ताका चॉकलेटीचें लात दिता. भुरगो विष्णू तें घेता आनि मागीर सुरेंद्राची पापी घेता. सुरेंद्र परतुनूय ताका आवेगान वेंग मारता. मागीर भुरगो विष्णु उठून मोन्याचो शर्ट धरता)

भुरगो विष्णु : बरें पापा, आमची बोट चल्ली. बरें येतां. टाऽ टाऽ (मोनो आनि तो 'तू' असो आवाज करीत वतात)

सुरेंद्र : पापा ! (एकदम रडत) पापा, म्हाका थोडो सोरो दी. तुज्यासमोर आज पियौनी म्हाका. आता सहन जायना ह्यो यातना. म्हजी बायल, म्हजो चलो जितो आसून हांव ताका म्हजीं म्हणूंक शकना. पापा किदें जालें हें !

शाणू पै : (ताजी फाट थापटीत) सुरु, पोरा, कायच वायट जांवना तुजें. तुजीं मनशां तुजींच आसात. वोगीच असो मनस्ताप करून घेव नाका. पयलीं शांत जा आणि माश्यें म्हजें सगळें आयकून घे. (ताका ग्लासांन घालून थोडी फेणी दिता. सुरेंद्र ती घटाघट पियेता. इतल्यान भायल्यानसून आशा आनि सिताबाय घाईघाईन येता. एका टेबलार सुरु बसला हें तांका खबरूच ना.)

आशा : (घाईघाईन) पापा, पापा, आज विष्णुबाबान कसलो विचित्र हट्ट धल्ला. आपणांक पयलीं सदांच घालतालो ते कपडे घाल, चलूंक येना तरीपुण कदेलार बसौन आपणांक तुमच्या बारांन व्हर. एकुचदां एक ग्लास फेणी पियेता. एक चिरूट ओढ्ठां

अशें परतो परतो सांगूंक लागला. म्हजी ही शेवटची इच्छा एकुचदां पुरी करा अशें परतो परतो म्हण्टा. कालुच दोतोर वर्ष्यान तर सांगलां की ह्या दिसांनी ताजें प्रेसांव, नाडी सारखी लागना.

शाणू पै : किदें ! तो हांगा येतलो म्हण्टा ?

सिताबाय : हय म्हळ्यार शाणूबाब. खरी खुब करचीनां अि..लें हें म्हजें पोर करता ताजें. तशें ताजें तो सगळयें आयकता आं. पुण हो हट्ट पुरो करूंकुच जाय म्हणून लागला तो.

सुरेंद्र : (भावना न आंवरून उट्टा) आशा !

आशा : (सुरेंद्र आयलो हे लक्षांन येंवन, भावना अनावर जांवन) सुरु, म्हजो सुरु केन्नां आयलो तं ? (ताका वेग मारूंक धांवता सुरेंद्रय ताका वेगान धेंवक वता पुणून शाणू पै सुरेंद्राक आनि सिताबाय आशाक घट्ट धरून आडायतात)

सिताबाय : तुमचें लग्न फकणांचें जाले तरी त्या देवमनश्याच्या संमतिशिवाय तुयें कांयच करूंक जायना बाय. (आशा आवयच्या खांदार तकली दवरून रडा. सुरुच्याय दोळयांनसून दुखा येतात. शाणू पै ताजा फाट थापटीता)

शाणु पै : हय सुरु, खरेंच व्हड मनीस तो. विष्णुबाब, खरो देव मनिस. चला, आमी ताका हांगा हाडुया. तो तुजेर खरी खरी माया करता. ताजो आशिर्वाद पयली घे तूं. जन्मभर पुरो जातलो अितलो पुण्यवान आशिर्वाद आसतलो ताजो. (अितल्यान पड्डो पड्डा)

प्रवेश दुसरो समाप्त

अंक तिसरो

प्रवेश तिसरो

(स्थळ तेंच. पडदो उगडा, तेन्नां सुरेंद्र कपडे बोदलून पयलीसारखोच जनेलानसून भायर पळैता. रेडियोर एक भज्यापैकी धून लागल्या. मागीर एक सिगरेट पेटौन सुरेंद्र येवन एका कदेलार बसता आनि विचार करूंक लागता. अितल्यान भायल्यासून " मोन्या सारखे अुखल कदेल. फाटल्यान पडशी " अशे शाणू पै ल्ये मोठ्यान अुलौप आयकूंक येता. सुरेंद्र भितर वता, थोड्यावेळान मोनो, शाणू पै, आशा, सिताबाय आनि आर जाल्यान एका गाडयेच्या कदेलाचेर तोच धवो ड्रेस घालून बशिल्लो विष्णुबाब प्रवेश करता. आशा विष्णुबाबाले कदेल धुकलीत हाडा. विष्णुबाबाचें दावें आंग लुळयें पडलां तरीपुण तो सामको आदमी खुशाल आसा.)

विष्णुदास : एक तत्व नाम दृढ धरी मन वा ! वा ! आज बरोब्बर चार वर्सांनी हांव तुज्या बारांन परतो येता, शाणू (एवटेन तेवटेन पळौन) आरे शाणू, सुरु, खंय रे तुजो आयलो म्हण तो ? (सुरेंद्र भितल्यान विष्णुबाबासरेन येता)

सुरेंद्र : कसो आसा विष्णुबाब तूं ?

विष्णुबाब : आरे फस्टक्लास आसा. तूं फोर्त मरे ? बरोच लाम जालो मरे तूं भागलाय मास्सो. जगप्रवास करपाची इच्छा पुरी जाली मरे ? आरे उलै मरे. हे पांच रुपया घे (उजव्या बोलसांनसून पांच रुपयांची नोट काडा.) आनि बाबनीगेली चार कोरोना चिरुटां हाड.

आशा : (ताजेकडल्यान पांच रुपया झांपून घेवन) पुणून विष्णुबाब, तुमकां दोतोरान चिरूटां ओडपाक बंदी घाल्या. तुवें आयकूंक जाय ताजें.

विष्णूबाब : बाय आशा अितलो दिस हांवें तुमचें कांयच आयकलें ना ? आज म्हजें आयकात तुमी. आयचो एकुच दिस म्हाका हांव जें करपाक सोत्तां तें करूंक दियात. कांयच आडकाठी हाडूं नाकात-

सुरेंद्र : विष्णुबाब. हांवें तुमच्याखातीर एक कासूच हाडल्या " कोरोना " ची. पोर्तुगेजावेळार मेळताले तसले फॉरेन ते. तुमच्याखातीर मुद्दाम यादीन हाडल्या हांवें तें (सुरेंद्र भितर वचून चिरुटाची कास घेवन बेगीन येता.)

विष्णुबाब : सुरु, आरे म्हजी याद तूं काढ्ढालो तर. पोरा, ह्या म्हाताऱ्याक सदांच तुजी याद जाताली. तुका एकदां पळौंचो आनि मागीर दोळे धांपचे असें म्हाका सदांच दिसा.

सिताबाय : थूमेकाल ! विष्णुबाब, बेगीन आज असलें निरवानिरवेचें किदें उलौंक लागल्या तुमी ?

विष्णूबाब : आजचो दिसुच तसलो. (कास फोडून सुरेंद्राकडेन दिता.) सुरु, म्हाका एक चिरूट दी पळौया. शाणू ! ग्लास आनि फेणी हाड.

शाणु पै : विष्णुबाब ! तुमच्या ह्या दुर्येसांक सोरो म्हणजे विखच. हांव हें मान करूंक दिवचोंना तुका.

विष्णुबाब : शाणू, गाढवा ! आजूच फक्त म्हजें आयक. निमाणीशी म्हजी ही इच्छा. बेगीन हाड ग्लास आनि बाटली. (शाणू पै बाटली, ग्लास कावंटरार दोचून हाड्डा. सुरेंद्र चिरूट काड्डा ताजेवेल्यें कागद काडून उडौन तो पेटैता आनि मागीर तो विष्णुबाबाच्या तोंडान घालता. विष्णुबाब आधाशासारखो चिरूट ओड्डा.)

शाणू पै : विष्णुबाब, हळुहळू ओडात.

विष्णुबाब : (समाधानान) सुरु, ओब्रिगाद आं. शाणू, आज अितलें बरें दिसलें जाणां चिरूट ओडून. आरे चर्चिल दुसरें महायुद्ध जिंकलो फक्त ह्या चिरुटाक लागून. चिरुट ओडीनाफुडयें कशें तल्लख, उत्साही दिसता. शाणू, ग्लास भर बेगीन. तोंडाकडेन पळेत रावूं नाका. मोन्या बुटांक पॉलिश कर म्हज्या. (शाणू पै ताजो ग्लास भरता. तो तो उजव्या हातांन धरून तोंडाक लायता. आनि समाधानान सुस्कारो सोड्डा. मोनो पॉलिश करता. हळूच विष्णुबाबाचो ग्लास सदच्यासारखो चोरयां पियौंक सोत्ता. अितल्यान भायल्यानसून ताबेलियांव आनि इस्क्रिव्हांव येतात.)

विष्णुबाब : ोंदिय सिन्हांर ताबेलियांव इ इस्क्रिव्हांव. कोमिस्ता ? (मोनो चोरयां

आपलो ग्लास पियेता हें लक्षांन येवन अचानक) मोन्यां. फाट फोट्टोलां. चोरयां पियांवक नाका. (मोनो निरशैवन पॉलिश करता)

ताबेलियांव : मुईंतु बों. (ताज्या मेजाकडेन बोचून फेणयेचो वास घेवन) ऑ. ! फेणी ऑ. मुईंतु बेंम. उपकात्ता म्हाका.

विष्णुबाब : शाणु, हाका एका ग्लासांन घालून दी पळौया. (शाणू पै ग्लास भरून दिता. इस्क्रिव्हांवांक विचारता. तो आपणांक नाका म्हण्टा. इस्क्रिव्हांव सदांच निदसुरो असता.)

ताबेलियांव : (खूश जावन) क्वालेंकेर कोयसा पारा कुमेर विष्णुबाब ?

विष्णुबाब : आरे, शाणू ! हाका दोन सामोसा दी पळौया.

ताबेलियांव : (लैव्हटेपणान) चार हाड. विष्णुबाब, येव केर फुमार तांवबेंम.

विष्णुबाब : आरे सुरु. हाका एक चिरुट दी पळौया. (सुरु कास फुड्यें करता. तातुंतले ताबेलियांव दोन चिरुट काडून बोल्सांन घालता आनि एक पेटयता) आगो, आशा म्हज्यें रोत भायर उल्यें दिसता. बेगीन हाड पळौया तें. (आशा भायरसून रोत हाडा)

ताबेलियांव : विष्णुबाब, पुरके रोत ? आता बोसलाय न्हूं रे तं ?

विष्णुबाब : म्हाका राग येतकच म्हाका राग आयिल्या मनशाचेर शेंवट्न मारपाक तें. बेगीन हाड गो तें रोत.

ताबेलियांव : (भियेवन मुद्यांचेर येता) विष्णुबाब तुवेंन म्हाका कित्याक आपोयेल्लो रेजिस्तु घेवन हांगा. कोहोल्यें काम आसलोलें ?

विष्णूबाब : (आपली मात्रा लागू पडली हें कळून) मुईंतु बेंम. आतां कसा उलैलो तं. हांव उलैतां तें बरौन घे. रेजिस्तु कर. तुजे पैशे घे आनि मार्गार वच.

ताबेलियांव : मुईंतु बेंम. इस्क्रिव्हांव, घे बरौन तं.

विष्णुबाब : हांव विष्णु गजानन कामत, स्वतःच्या खोश्येन म्हज्या बायलेक आशाक दिवोर्स दितां.

ताबेलियांव : कितें ? पुणून तुवें फार्टां तुजी खोस पोरगोटायली न्हूं रे दिवोर्स दिवपाची. तुज्या बायलेन सोडलो ना तुका तेन्ना ?

विष्णुबाब : (अुजव्या हातांन आपलें रोत सरसायत) सियोर ताबेलियांव. मर्दां अुलौ नाका. मर्दां उलौ नाका. म्हाका राग येता.

ताबेलियांव : (वरसून) दिशाकुल्प सियोर कामोर्तां. फुड्यें उलौय तं.

विष्णुबाब : पयर्लांच्या विलार नमूद केल्ली म्हजी सगळी इस्टेट, हांव म्हज्या बायलेचो चलो विष्णु हाज्या नांवार करता.

ताबेलियांव : तुज्या बायलेचो चेडो ? आनि तुजो न्हूं ?

विष्णुबाब : (रागान) मर्दां उलौंव नाका. फुडें बरौन घे, म्हजीं " मेसर्स विष्णु कामत अँड सन्स " ही कंपनी हांव ह्या विष्णुच्याच नांवार करता. हो विष्णु बाविस वर्सांचो जांय म्हणसर ही म्हजी सगळी इस्टेट आनि कंपेनी शाणू पैलो चलो सुरेंद्र हाणे पळौची. पैशाअडक्याचो सगळो व्यवहार तानेंच करचो. म्हजीय देखभाल तानेंच करची.

ताबेलियांव : मुईतु बेंम. क साक्रिफिसियु !

विष्णुबाब : चूप ! वोगी ! मर्दां उलौंव नाका. म्हज्या बायलेन आशान म्हाका आतां दिवोर्स बिनाफुड्यें हो शाणू पैचो चलो सुरेंद्र उर्फ सुरु हाजेबरोबर लग्न करचें. सियोर ताबेलियांव आतांच त्या लग्नाचें रेजिस्तु कर. (" विष्णुबाब " अशें गेहीवरून म्हणत सुरेंद्र आनि आशा विष्णुबाबाचे पाय धरता.)

ताबेलियांव : अुके इस्सु सियो कामोर्तीं ? क साक्रिफिसियु ! (आपुणुच दुसरो ग्लास भरून तोंडाक लायता.)

विष्णूबाब : सिंयोर ताबेलियांव, तुवें किदें बरैलां थंय हांव आसिनात करतां. सिंयोर इस्क्रिव्हांव हांगा आशिल्या सगळ्यांचो तूं आशिनाती घे आनि रेजिस्तु कर. (निदसुरो इस्क्रिव्हांव बरौन घेत आसता. तें सोंपतोकोच विष्णुबाब उजव्या हातान आसिनात करता. चाका सगळेजाण आसिनादी करतात. रेडियोर एक बऱ्यापैकीं धून लागल्या.)

ताबेलियांव : पाराबेंश सुरेंद्रा.

विष्णुबाब : (बोल्सांनसून शंभर रुपयांची नोट काडून ताबेलियांवाक दिता.) सिंयोर ताबेलियाव मुइतिसियु ओब्रिगाद. आतां गेल्यार जाता तुमीं. (ताबेलियांव झेंमौंक लागिल्या इस्क्रिव्हांवाक जागैता.)

ताबेलियांव : (लोंचठपणान) मुइतिसिसमु ओब्रिगाद. (वतनां आनिक फेणी ग्लासात ओतौन घेता. सामोसा बोल्सांन घालता आनि परतो " ओब्रिगाद, ओब्रिगाद, मर्जेर नेव्हेर " अशें म्हणत भायर वतनाच एक पिशवी घेवन भितर येचपि भटमामांक आपटता.)

भट : (रागान) काय ह्या विष्णुबाब, अब्रम्हण्यम ! हो किरिस्तांव परतो हंय हो आफुडलो म्हाका (ताबेलियांव परतोय " मर्जेर नेव्हेर " म्हणत भटाची फाट तोपणायेन थापटीत हांसत हांसत निदसुऱ्या इस्क्रिव्हांवासकट भायर वता.)

भट : दुर्जन हो, विष्णुबाब.

विष्णुबाब : आरे भटा. चोंचें कित्याक वांगीच मारता तूं ? तुजो उजवो हात कानांक आनि दोळ्यांक लाय. कानांन गंगा आनि दोळ्यांनीं यमुना नदी आसता अशें गुरु-चरित्रान १५ व्या अध्यायांनं सांगलां. गंगेन आनि यमुनेन न्हाल्याचें पुण्य मेळता.

भट : (तो सांगता तसो हात लावंन) म्हाका कित्याक आपैलो विष्णुबाब तुमीं?

विष्णुबाब : भटा, पंचांग उघड आनि लागीन लागीं लग्नाचो म्हुर्त खंयचो आसा तो काढ पळौया. (भट पंचांग उघडून पळैता.)

भट : परवां तीन वाजून चाळीस मिनटांनी आसा एक म्हुर्त.

विष्णूबाब : परवां त्या म्हुर्तार लग्न लावपाच्या तयारेन हांगा यो. आनि आता तुज्या पिशवेन ज्ञानेश्वरी आसल्यार काढ आनि अकरावो अध्याय वाचित बस.
(भट ज्ञानेश्वरी उघडून वाचित बसता. फेणयेचे वोठ आनि चिरुटाचे झुंके घेत विष्णुबाब आयकता सिताबाय, आशा, सुरेंद्र, शाणू पै जमनीर बसून आयकतात. मोनो भायर वता. ज्ञानेश्वरी अध्याय अकरावो, श्लोक ४१ वो)

भट : परि एलिया तूतें स्वामी । कहींच नेणोजी आम्ही । म्हणोनी सोयरे संबंधधर्मी राहाटलों तुजशीं ॥ ३७ ॥ अहा थोर वाडर जाहलें । अमृतें संमार्जन म्यां केलें । वासिकें घेऊनि दिधलें । कामधेनु तें ॥३८॥ आतां अर्थ आयकात विष्णुबाब. परंतु एवढा मोठा तूं असूनहि हे प्रभो, आम्ही तुला केव्हांच जाणलें नाही, आणि त्यामुळे आम्ही तुझ्याशी असलेलें आप्तसंबंधाचेंच नातें लक्षांत घेऊन, त्या दृष्टीने तुझ्याशीं वागणूक ठेवली. (आशा आनि सिताबायच्या दोळ्यांनसून दुखां व्हांवतात.)

विष्णुबाब : भटा, मनांच्या मनांत वाच. म्हाका उलौंक जाय थोडें. आशा, सुरु, माझ्शीं हांगा येयात. (दोगायचेय हात एकामेकांकडेन दितात) बाबा सुरु ही आतां-पासून तुजी बायल. आनि बाय आशा, हो आजपासून तुजो घोव. पोरांनो ही गोष्ट म्हाका एकदिस करूंक मेळना म्हणून हांव तरशतालो. आज मेयळो. तुमचें दोगायचेंय मिलन पळौन हांव तृप्त जालों. आनिक म्हजी इच्छा कांयच उरूकना. तूं जगप्रवासाक वचच्यापैली हावें तुका एकदां फकणांनी म्हणील्यें तें याद आसा ? तुवें ताका सोडल्यार हांव लग्न करतोलों ताजेकडेन. दुर्देवान तशें लग्नकरचें पडलें म्हाका. पुण हांव सुदैवी. तें लग्न हावें केल्यान आज हें तुमच्यें लग्न म्हाका करूंक मेळता. बाब सुरु ! मनशान सदांच शिवासारखें वांगचें. सिंहासारखें जगचें. सिंहासारखो विचार करचो. जीण्याच्या अडचणींकडेन शिवासारखें व्हडचें आनि सिवासारखेंच मरचें. हांव तृप्त जालों आज. भटमाम मोंठ्यान वाच पळौया.

भट : (मोठ्यान वाचता) प्रकृति पुरुषांचा आदी। जी महत्त्त्वां तूंची अवाधि। स्वयें तूं अनादी। पुरातनु ॥ १४ ॥ सकळ विश्वजीवन। जीवांसि तूंचि निधान। भूतभविष्याचें ज्ञान। तुझांचि हातीं ॥ १५ ॥ जी श्रुतिचिया लोचना। स्वरूपसुख तूं अभिन्ना। त्रिभुवनाचिया आयतना। आयतन तूं ॥१६॥ म्हणोनी जी परम। तूंतें म्हणिजे महाधाम। कल्पांतीं महद्ब्रम्ह। तुझां अंकीं रिगे ॥१७॥ किंबहुना देवें। विश्व विस्तारलें आहे आघवें। अनंतरूपा वानावें। कवणें तूंतें ॥१८॥ आतां अर्थ आयकात विष्णुबाब. देवा (तूं) प्रकृती व पुरुषांचें मूळ आहेस. महत् तत्वाचा शेवटहीं तूंच आहेस. तूं जन्मरहित आहेस व तूं सगळयांच्या पूर्वींचा आहेस. (इतल्यान भायल्यानसून मोनो आनि भुरगो विष्णु ' तुऽऽ ' करीत धांवत भितर येतात)

भुरगो विष्णु : बाप्पा, बाप्पा, कोकांच को ! विष्णुबाबासरीन वता

विष्णुबाब : देंवचारा पाव. कोंकांचें कां ! भटमाम, मनांच्या मनांत वाच ज्ञानेश्वरी.

भुरगो विष्णु : देंवचारा पाव, बाप्पा, बाप्पा. येतें येतें येतें येतें कर रे. म्हणरे ते खूप दिसापाचें.

विष्णुबाब : विष्णु लागीं येवन म्हाका पा दी. (भुरगो विष्णुबाबाच्या तोंडाकडेन वोचून पा दिता.) आरे वा ! गोड मरे तुजी पा ! आयकां तुजें मोराचें पद.

> **येतें येतें येतें येतें नाचरे मोरा।**
> **मामा ना घरा तुका कोणी घाली चारा।**
> **चारा खा, पाणी पी। भुर्र मोरा।**

(विष्णुबाब पद म्हणटा आसताना भुरगो विष्णु तर्जनी तळव्यावेर नाचैता.)

भुरगो विष्णु : बाप्पा, बाप्पा, कोकांचें कां. देवचारा पाव.

विष्णुबाब : कांकांच को. देवचारा पाव.

भुरगो विष्णु : बाप्पा, बाप्पा, कुरकुटांन्या मांजराचें पद म्हणरे. पद म्हणरे.

विष्णुबाब : आयकां.

> **आणकु माणकुल्यो। सवाय माणकुल्यो।**
> **कुरकुटांन मांजर बसल। पेज करगो मांजरा**
> **शिरोडेची कायल। बांदोडेचो दोवलो।**
> **कोणाक जाय धुमको काय चिमटो ?**

भुरगो विष्णु : (आनंदान ताळयो पेटीत) चिमटो, बाप्पा, बाप्पा म्हाका सर्कस कर रे सर्कस कर रे. नाजाल्यार आक्षोमिक्षो कर रे. कर रे.

विष्णुबाब : (ताका लागी येवन) सुरु, तूं आशा आनि हाका येवन आंकल्या दोन महिने राव आं हांवें नवस केल्लो. पोरा, तुका आज आक्षोमिक्षो तुजो बापुय हो सुरु. ताका तूं बाबा म्हण आं. सुरु, हाका आक्षोमिक्षो कर. (सुरेंद्र भुरग्याक येवन जमनिर पडून ' आक्षोमिक्षो करता '.)

सुरेंद्र : आक्षो मिक्षो. कितले भोवे ? एक कोणाकु ?

भुरगो विष्णु : एक बाप्पाकु .

सुरेंद्र : एक कोणाकु ?

भुरगो विष्णु : एक आईकु.

सुरेंद्र : एक कोणाकु ?

भुरगो विष्णु : एक तुका. एक बाबाकु. (विष्णुबाबाच्या दोळयांनसून दुखां व्हावता.)

पोरच्या अशें पिशेपणान
वातीखातीर मरप म्हरे !
मरून मरून जळच्यापरस
जळत जळत मरप बरें !

विष्णुबाब : भटमाम . वाच. मोठ्यान ज्ञानेश्वरी. (सुरु आनि भुरग्याच्यो आक्षोमिक्षो लोव् आवाजान चालू आसतात भटमाम ज्ञानेश्वरी वाचता. शाणू पै, आशा, सिताबाय परते परते दोळे पुसतात.)

भट : **ऐकें शक्तीचें तेज लोपे । तेथ देहींचें रूप हारे । मग तो डोळियांचि माजि लपे जगाचिया ॥९४॥ एऱ्हवीं आथिलाचि ऐसें । सावयव तरी असे । परी वायूचें कां जैसें** (विष्णुबाब दोळे धांपता. तें पळौन भट, शाणू पै लागीं येवन भियेवन ताजी चाहूल घेतात. विष्णुबाब प्रयासान दोळे उगडा)

विष्णुबाब : हांव बरो आसा. भटमाम, चालू दवर (एवटेन सुरुच्यो आनि भुरग्याच्यो आक्षोमिक्षो चालूच आसात)

भट : आतां आयकात विष्णुबाब. कुंडलिनीचें तेज जेन्ना लय पावतें, तेन्ना देहाचा आकार नाहिंसा होतो. देह वायुरुप बनतो. तो याप्रमाणे सूक्ष्म झाल्यामुळे

मग त्या योग्याला लोकांच्या डोळयांतच लपतां येते. वास्तविक तो देह जसा वायूचाच बनविलेला असावा असा होतो.

(थंय आशिल्ये सगळे लोक भक्तिभावान आयकता आसताना, भुरगो विष्णु आनि सुरेंद्र हांच्यो ' आक्षो-मिक्षों चालू आसतना, मर्दांच लागच्याच बंदरार लागिल्ल्या बोटींचो भोंमो आयकूंक येत आसतनाच पडदो पडटा)

समाप्त